

Föreställningar om prostitution i Sverige

Av: Anna Samuelsson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 2013

Handledare: Frans Oddner
Examinator: Mats Hilte

Abstract

Author: Anna Samuelsson

Title: A study about the common conceptions regarding prostitution in Sweden

Supervisor: Frans Oddner

Assessor: Mats Hilde

The aim of this study was to explore the conception of prostitution in Sweden of today. In the study three different levels were examined: government level, organizational level (organizations helping people out of prostitution) and individual level. The subject was examined in three different ways: documents, a participant observation and interviews.

Government and organizational levels express a strongly negative attitude against prostitution. They believe everyone should battle prostitution and their goal is to eradicate it. The prostitutes are described as weak, helpless individuals who need to be rescued. Someone who wants to buy sex is described as abnormal and the behavior is prohibited by the law. The work against prostitution is characterized by pastoral power and an ambition towards normalization, where the authorities appear as a strict but loving parent who always knows the right way to go. The individual level differs a bit from the other levels and the view of prostitution is less negative and rigid. Historically the prostitutes have been regarded as a dangerous group who could create chaos in the society. Today's conception/conceptions about prostitution might be something we have inherited.

Keywords: prostitution, conception, normalization, discourse and pastoral power

Nyckelord: prostitution, föreställning, normalisering, diskurs och pastoral makt

Förord

Ett stort tack till alla som har stöttat och hjälpt mig med detta arbete. Inte minst ett stort tack till min handledare Frans Oddner som har varit väldigt engagerad och ambitiös. Ett stort tack också till de intervjuade, som tog av sin tid för att ge mig möjlighet att intervjua dem.

Innehåll

Abstract	
Förord	
Inledning.....	1
Syfte.....	2
Frågeställningar	2
Avgränsningar.....	2
Tidigare forskning.....	3
Inledning.....	3
Historisk forskning.....	3
Aktuell forskning.....	5
Metod.....	8
Inledning.....	8
Dokumentforskning.....	8
Val av dokument.....	8
Urval	9
Förtjänster och begränsningar	9
Deltagande observation	10
Val av deltagande observation.....	10
Urval	10
Förtjänster och begränsningar	10
Intervjuer.....	10
Val av intervju.....	10
Urval	11
Förtjänster och begränsningar	11
Tillförlitlighet	12
Etiska överväganden	13
Teoretiska utgångspunkter	14
Inledning.....	14
Diskurs.....	14
Normalisering.....	15
Pastoralmakt	15
Val av teoretiska utgångspunkter	16

Empiri	17
Inledning	17
Regeringsnivå	17
Organisationsnivå	20
Prostitutionsenheterna	20
Deltagande observation	24
Individnivå	26
Intervjuer med personal från prostitutionsenheterna.....	26
Undersökning av svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution.....	30
Analys	31
Inledning	31
Målsättning	31
Målgrupp	33
Bakomliggande orsaker	34
Insatser	37
Slutdiskussion	40
Källförteckning.....	43

Inledning

Annika Amour som arbetar som eskort skriver på sin hemsida (annika-escort, 2012): "Problemet med professionellt sex är inte de sexuella handlingarna som sådana, utan vårt kulturella arv. Där den destruktiva diskursen är en gammal och djupt rotad traditionell social verklighet för sexualitet i samhället. Vilken folk projicerar på oss som arbetar med sex, som ett sätt att själva distansera sig och befria sig från den".

Citatet ovan fick mig att tänka på hur jag själv och andra svenskar ser på prostitution och varför vi har den synen. Finns det en rådande diskurs angående prostitution eller finns det flera parallella diskurser? Vilka föreställningar om prostitution och prostituerade finns det i dagens Sverige?

När man läser olika rapporter vilka handlar om prostitution och prostituerade framhålls ofta att det saknas kunskap om ämnet. I t.ex. *Kännedom om prostitution* (Socialstyrelsen, 2007, s.61) skriver man att det är svårt att finna exakta siffror om prostitutionens omfattning i Sverige och om den har ökat eller minskat, dock verkar man överens om att gatuprostitutionen i Sverige har minskat. I rapporten *Handlar det om val?* (Olsson, 2010, s.11) skriver författaren att kunskapen om försäljning av sexuella tjänster via Internet generellt sett är bristfällig i Sverige. Dessutom saknas kunskap om exakt hur många som är sexköpare, hur många ungdomar som säljer sex och hur sexhandeln kring homo-, bi- och transpersoner ser ut. Det är inte heller lätt att finna rapporter där de prostituerade själva får komma till tals och ge sin syn på prostitution och sin livssituation.

Finns det trots bristfällig kunskap och avsaknad av fakta inom området ändå en bestämd föreställning i samhället om prostitution och prostituerade och hur ser den i så fall ut? Om föreställningen om prostitution och prostituerade inte har sin grund i forskning och vetenskap, vilka andra bakomliggande faktorer kan det finnas?

Om det finns diskurser i samhället vilka styr våra föreställningar inom olika områden, exempelvis vad gäller prostitution, kan jag se en risk att vårt tänkande blir endimensionellt och att det finns sådant som vi inte ens "kan" tänka. Sådana saker som vi tar för självklara och kanske betraktar som sanningar kan i själva verket vara sådant som vi har fått inpräntat i oss. Att man ifrågasätter sina egna föreställningar och försöker att förstå deras ursprung menar jag är viktigt, inte minst i socialt arbete, eftersom de föreställningar vi bär med oss kommer till uttryck i hur vi ser på andra människor och i våra handlingar.

I detta arbete kommer frågan om hur föreställningen om prostitution ser ut i dagens Sverige att studeras med hjälp av dokumentforskning, deltagande observation och intervjuer. De som

huvudsakligen kommer till tals är dels politiker med makt att lagstifta och på andra sätt att påverka människor, dels socionomer vilka arbetar inom socialtjänstens prostitutionsenheter. I viss mån framkommer också allmänhetens syn på prostitution. Det insamlade materialet analyseras sedan utifrån Foucaults begrepp diskurs, normalitet och pastoralmakt. Dessa teorier har valts eftersom de kan blottlägga företeelser som tas för givna och som på vis ofta förblir "osynliga".

Syfte

Detta arbete har som syfte att belysa föreställningen om prostitution och prostituerade i dagens Sverige. I arbetet kommer denna föreställning/dessa föreställningar att studeras på tre olika nivåer, regeringsnivå, organisationsnivå och individnivå, vilket kan göra det möjligt att finna eventuella likheter och olikheter i synen på prostitution och prostituerade. De grupper som huvudsakligen studeras är politiker och socionomer, vilka är engagerade i dessa frågor.

Frågeställningar

Vilken föreställning eller vilka föreställningar om prostitution och prostituerade finns i dagens Sverige?

Är det en homogen föreställning som framträder eller finns det skillnader i synen på prostitution mellan olika grupper?

Hur kan man förklara att föreställningen/föreställningarna ser ut som den/de gör?

Avgränsningar

I detta arbete kommer inte de prostituerades egen föreställning om prostitution och prostituerade att tas upp. Den främsta anledningen är den etiska aspekten, att det kan finnas en risk att kränka personer. Vid sökning på lubsearch med sökord såsom föreställning*prostitution*syn och liknande har det också visat sig vara svårt att finna material som belyser ämnet, vilket är ytterligare en anledning till att de prostituerades egen föreställning inte tas upp.

Många yrkesgrupper kan möta prostitution och prostituerade i sina arbeten (t.ex. poliser, jurister, sjukvårdspersonal), men detta arbete är avgränsat till att studera socionomer vid prostitutionsenheterna. Orsaken är dels att det rör sig om en yrkesgrupp som är särskilt inriktad mot området, dels utgör de en liten begränsad grupp, samt att detta är en C-uppsats inom socialt arbete.

Arbetet är också avgränsat på så vis att det förekommer inga direkt utvecklade citat från intervjupersonerna eller informanterna. Under intervjuerna kommer substantiella anteckningar att konsekvent föras. Inga inspelningar kommer att göras då intervjuerna delvis innebär att följa med i verksamheten och det finns en strävan att undvika att de intervjuade kan känna sig obekväma, vilket skulle kunna påverka hur de uttrycker sig.

Tidigare forskning

Inledning

Detta kapitel inleds med ett avsnitt om vad historisk forskning visar om synen på prostitution och prostituerade i Sverige på 1800-talet. Det hade varit intressant att i nästa avsnitt presentera forskning med fokus på den nutida föreställningen om prostitution i Sverige, men det har varit svårt att finna sådan forskning. Istället har jag valt att ta upp några nutida rapporter, vilka handlar om prostitution i Sverige idag och som jag hoppas kan belysa föreställningen om prostitution och prostituerade på olika sätt.

Den första rapporten är egentligen en serie rapporter som Socialstyrelsen har skrivit på uppdrag av regeringen, eftersom man vill kartlägga prostitutionen i Sverige. Efter att ha läst dels om reglementeringen av prostituerade på 1800-talet och dels Socialstyrelsens rapporter kan man finna vissa likheter mellan dåtidens och nutidens styrande och deras kontrollbehov vad gäller prostitution och prostituerade. I detta menar jag att man kan se att dagens föreställning om prostitution åtminstone delvis liknar den som rådde på 1800-talet.

De sista rapporterna handlar om prostituerade i dagens Sverige, bl.a. har man undersökt ungdomar och en grupp av kvinnor. Resultaten från undersökningarna visar att det finns en stor heterogenitet bland de prostituerade. Detta är inte den bild som framträder när man studerar föreställningen om prostitution och prostituerade på regerings- och organisationsnivå, vilket kommer att presenteras längre fram i detta arbets empirikapitel. Där framställs prostituerade oftast som en relativt homogen grupp av hjälplösa kvinnor med problem och man kan fråga sig om den bilden är förankrad i vetenskap eller om den har sin grund i vår föreställning om prostitution och prostituerade.

Historisk forskning

Prostitution kommer av latinets ord *prostituo*, som betyder att "utbjuda till otukt" enligt Ne.se (2013). Redan under medeltiden försökte olika myndigheter att ta itu med prostitutionen genom att de prostituerade enbart fick vara på särskilda platser t.ex. att de bannlystes från städerna (Svanström, 2006, s.35).

Jansdotter (2004, s.30) skriver om kvinnans roll och prostitution i Sverige under 1800-talet: "Den kvinnliga respektabiliteten var kopplad till ideologiska föreställningar om att kvinnan tillhörde det privata, hemmet och familjen. Kvinnan i hemmet var "ren" och kysk och hade en "renande" förmåga. I offentligheten fanns den "fallna" kvinnan". En fallen kvinna var den som fick sin sexuella heder ifrågasatt, missbruk och kriminalitet var andra orsaker till att betraktas som fallen (ibid. s.58). Prostituerade ansågs vara en hotfull samhällsgrupp, vilka störde samhällsordningen. De ansågs inte

som hjälpsökande, utan snarare att de hade "fel" typ av försörjning (ibid. s.72). Synd och fattigdom sågs som bakomliggande orsaker till prostitution. I början av 1900-talet började man också tala om ärfthetens roll och abnormitet (ibid. s.75).

Det fanns två olika bilder av prostituerade. Dels fanns det en bild av en överdrivet lyxigt klädd och sminkad kvinna, som inte ville arbeta som exempelvis piga, utan istället ville leva ett lyxigt och självständigt liv. Den andra bilden var "trashanken", dvs. en sjuk och misshandlad kvinna med smutsiga och slitna kläder, som tvingats till prostitution p.g.a. social misär (ibid s. 101-106). Av dessa två var den sistnämnda den vanligaste bilden. De prostituerade ansågs uppföra sig barnsligt och impulsivt, samt också utmanande och fräckt (ibid. s.116).

I början av 1800-talet påbörjades den s.k. reglementeringen i Sverige, vilken blev officiell år 1859. Den innebar att på vissa gator och torg fick kvinnor inte längre vistas om de ville framstå som respektabla kvinnor, inte heller fick de vara ute sent på kvällarna och de skulle uppföra sig väl och inte föra oväsen (Svanström, 2006, s.81, s.305). Reglementeringen upphörde år 1918 i Sverige och hade då under cirka 70 år haft en stark kontroll över kvinnor i Sverige (Jansdotter, 2004, s.43, Svanström, 2006, s.312). En orsak till att reglementeringen infördes var det ökande antalet syfilisfall och det var ett försök att kontrollera sjukdomsspridningen. Polisen grep kvinnor som uppfattades som prostituerade och registrerade dem. Dessa kvinnor tvingades att regelbundet gå till en läkare för "besiktning" (gynekologisk undersökning) och om man upptäckte att de hade en könssjukdom skickades de till kurhus alternativt sjukhus (Jansdotter, 2004, s.43). Efter att reglementeringen avskaffades infördes en smittskyddslag som inkluderade både kvinnor och män (Svanström, 2006, s.14). Denna lag kom att kallas Lex Veneris (ibid. s. 295).

Det första räddningshemmet för prostituerade startades år 1852 och runt 1920 fanns det ett tjugotal sådana räddningshem (Jansdotter, 2004, s.13). Räddningsrörelsens arbete hade en kristen, social inriktning (ibid. s.74). Hemmen finansierades bland annat genom gåvor och testamenterade pengar, dessutom arbetade de prostituerade där med att producera varor (ibid. s.79).

De kvinnor som arbetade på räddningshemmen och som ville rädda "lastens offer" kom från borgarklassen och överklassen. Dessa kvinnor ansågs ha en bättre fostran än sina olycksdrabbade systrar och behövde inte vara oroliga för att bli "nedsudlade" av de orena kvinnorna i sitt arbete, utan blev istället ännu renare genom detta arbete resonerade man (Jansdotter, 2004, s.14). Synden ansågs som central i räddningsarbetet, den "rena" och goda kristna kvinnan stod i stor kontrast mot den " ... smutsigt prostituerade kvinnan" (ibid. s.287).

Räddningsrörelsen använde sig av livsberättelser, som ett sätt att försöka omvända kvinnor på. I berättelserna hade kvinnorna ofta haft en svår barndom och senare hamnat i dåligt sällskap, men att de hamnade "på sned" kunde också bero på att de hade varit självupptagna och njutningslystna. En rad ogynnsamma omständigheter hade sedan lett dem ned i en negativ spiral, som kunde brytas först i mötet med räddningskvinnorna (Jansdotter, 2004, s.64).

De prostituerade kvinnorna kunde vara på räddningshemmen från några månader till flera år. Oftast fick de hjälp med att få ett annat arbete (ibid. s.84-86). På räddningshemmen isolerades de prostituerade kvinnorna mer eller mindre och de kunde även avskiljas från varandra genom att de delades in i grupper, vilket kan ses som en slags social kontroll (ibid. s.378). De kvinnor som arbetade på räddningshemmen medgav att de flesta som kom till deras hem inte i första hand kom för att få sina synder förlåtna, utan för att det liv de levde var så påfrestande och att många av kvinnorna var sjuka och behövde hjälp (ibid. s.118).

Räddningshemmen bedrev uppsökande arbete, för att få de prostituerade att komma till hemmen (Jansdotter, 2004, s.84). Att resa till Amerika sågs också som en räddningsmetod. Det gav kvinnorna en chans att börja om på nytt och att bryta med sitt gamla liv. Ibland kunde det också vara en enskild beskyddarinna som tog sig an en prostituerad och hjälpte henne till ett bättre liv (Jansdotter, 2004, s. 90-91).

Föreställningen om de prostituerade verkar ha varit att de utgjorde en hotfull samhällsgrupp, som riskerade att störa ordningen och som hade "fel" försörjning. Därmed var det en viktig grupp att kontrollera och omvända till ett bättre liv, vilket bl.a. reglementeringen syftade till.

Aktuell forskning

Socialstyrelsen fick 1998 i uppdrag av regeringen att regelbundet följa prostitutionen i Sverige (Kännedom om prostitution 2007, 2007, s. 9). Bakgrunden var dels den nya sexköpslagen och dels att det är ett område i ständig förändring. De första rapporterna Kännedom om prostitution 1998-1999 och Kännedom om prostitution 2003 kom år 2000 respektive 2004. Den tredje rapporten Kännedom om prostitution 2007 hade som mål att kartlägga "... prostitutionens omfattning och utveckling i Sverige" (ibid. s.7). Det var 71 kommuner som svarade på rapportens enkät och av dessa var 17 % säkra på att det förekom prostitution och 17 % trodde att det förekom prostitution i deras kommun. År 2007 bedömdes att det fanns ca 200 gatuprostituerade i Stockholm och motsvarande i Göteborg och Malmö var 30 respektive 70, vilket var en minskning sedan föregående rapport (ibid. s.7). I rapporten lyfts internet fram som en viktig källa till prostitution och internet kan ha underlättat både att sälja och köpa sexuella tjänster. I rapporten gjordes en internetkartläggning och då fann man 304 säljare av sexuella tjänster och av dessa var 57 män, dvs. ca 19 % (ibid. s.8). Enligt rapporten

förekommer både försäljning av sexuella tjänster och köp av desamma på flera olika arenor: på gator, krogar, hotell, massagesalonger och inte minst internet (ibid. s.7).

Så som framkommer har dessa rapporter skrivits av Socialstyrelsen på uppdrag från regeringen och de visar att man anser det betydelsefullt att ha kännedom om de prostituerade, t.ex. hur många prostituerade det finns i Sverige och var de befinner sig. I rapporterna framträder en föreställning att det är viktigt att samhället håller kontroll på prostitution och prostituerade, vilket liknar hur man såg på detta på 1800-talet.

Rapporten *I sexualitetens gränstrakter- en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster* (Abelsson & Hulusjö, 2008) bygger på intervjuer och enkäter och lyfter fram ungdomar i s.k. gråzonsprostitution. Tidigare forskningen har oftast fokuserat på vuxna i gatuprostitution eller eskortverksamhet, men i denna rapport ville man beskriva ungdomar som säljer och byter sexuella tjänster (ibid. s. 5 - 6). Rapporten beskriver vilka ungdomar som prostituerar sig och besvarar delvis frågan varför de gör det. Ungdomarna är i åldern 13 – 25 år och man tycker sig se att de har många likheter med varandra, t.ex. vad beträffar sociala, emotionella och psykologiska faktorer. I rapporten lyfter författarna fram en frånvaro av kunskap om ungdomar och deras erfarenheter av prostitution. Författarna menar att gatuprostitutionen är den stereotypiska bilden av prostitution och prostituerade och det är sällan dessa ungdomar passar in i den bilden. Yrkesverksamma som möter dessa ungdomar kallar dem inte prostituerade och ungdomarna ser inte heller på sig själva som prostituerade (ibid. s. 8).

En annan rapport rörande prostitution är *Handlar det om val? Sexhandel via community, chatt och portal* (Olsson, 2010). Syftet med rapporten är att få en ökad kunskap om försäljning samt köp av sexuella tjänster på internet. I rapporten har man använt sig av enkäter och intervjuer med personer som köper och säljer sexuella tjänster (ibid. s.4). Av de 312 personer som hade sålt sex via internet var 105 kvinnor, 195 män och 17 transpersoner (det fanns möjlighet att besvara mer än ett alternativ) (ibid. s. 17). Majoriteten var homosexuella eller bisexuella (s.18). De flesta (ca 57 %) skrev att de hade en deltids- eller heltidsanställning eller hade studiemedel från CSN och 11 % svarade att de inte hade några andra inkomster (ibid. s.20). Rapporten bygger bland annat på sju intervjuer med personer som sålt eller säljer sex och följande citat beskriver fem av dem:

”Jessica 20 år. Jag bor hos min mamma och studerar. Jag är singel... Jag är svensk och hetero. Malin 18 år. Jag är född i Sverige. Mina föräldrar är svenska och jag bor hemma. Jag går andra året på gymnasiet. Är tillsammans med en kille, har inga barn. Lotta 35 år. Jag är född i Sverige av svenska föräldrar... Min nuvarande man har jag levt ihop med sedan jag var 18 år. Vi lever fortfarande lyckliga tillsammans... Har senare studerat på högskola. Jag har alltid haft ”bra” jobb. Arbetar idag som

verksamhetsledare. Annika 45 år. Jag kommer ursprungligen från Danmark, men har bott i Sverige i snart 20 år. Har ett 15 år långt äktenskap bakom mig... Jag har tre underbara barn. Jag har arbetat med mycket olika saker i mitt liv. Anna 37 år. Svensk bor i lägenhet, inga barn och definierar mig som icke sexuell" (ibid. s. 49).

Författaren till rapporten skriver att vi ofta har en föreställning att de som befinner sig i prostitution är människor som är utsatta och passiva. De som prostituerar sig får inte vara en del i samhället, utan får en stämpel på sig och passar inte in i normen (ibid. s.114).

Båda rapporterna ger en bild av att de prostituerade inte utgör en homogen grupp, den förstnämnda beskriver ungdomar som säljer sex på internet och den andra visar att de prostituerade är människor i olika åldrar och livssituationer. Samtidigt menar författarna till rapporterna att det finns en stereotypisk bild av prostitution och prostituerade och en bestämd föreställning om prostituerade, som förpassar dem till utanförskap.

Metod

Inledning

I detta arbete kommer tre olika metoder att användas: dokumentforskning, deltagande observation och intervjuer. Att på detta sätt använda sig av flera metoder kallas triangulering. Fördelen med triangulering är att man kan få en djupare förståelse genom att man angriper ett "problem" ur fler än en synvinkel, d.v.s. på så vis kan resultaten blir mer tillförlitliga (Bryman, 2011, s.354). Ett sätt att använda sig av triangulering kan vara att man vill dubbelkontrollera sitt resultat (ibid., s.354). Om kombinationen av dokumentforskning och observationer skriver May (2001, s.212): "... samhällsforskare kan jämföra sina egna tolkningar av händelser med hur dessa eller närbesläktade händelser beskrivits i olika dokument". Aspens (2011, s. 139) skriver att om observationer kombineras med intervjuer blir det lättare att tolka och förstå det fenomen som studeras. Förhoppningen är att kombinationen av de tre uppräknade metoderna ska bidra med olika aspekter, när det handlar om vår föreställning om prostitution.

Arbetets utgångspunkt är inte att kvantifiera eller klassificera saker, så som görs med hjälp av en kvantitativ metod. Istället är dess utgångspunkt att tolka och finna mening i människors handlande och attityder och det kommer därför att bygga på kvalitativa metoder (Thomassen, 2007, s.78). Kvalitativa undersökningar ger oftast en större förståelse för människors olikheter och likheter, t.ex. vad beträffar olika synsätt, vilket är målet med detta arbete (Ahrne & Svensson, 2011, s.14).

Att på ett fullständigt värdeneutralt sätt utforma ett arbete är troligtvis inte möjligt, vilket man bör vara medveten om. Thomassen (2007, s. 114) skriver att vad vi väljer att forska om styrs av våra personliga intressen och att kunskap inte kan vara helt objektiv. T.ex. som student på socionomprogrammet ser man saker utifrån en viss förväntningshorisont, d.v.s. en ram som styr vad vi uppmärksammar och hur vi strukturerar det vi ser (Thomassen, 2007, s.86-87). Min förförståelse kommer att skapa en sådan ram för det studerade ämnet och kommer bland annat att påverka hur dokumentforskningen, den deltagande observationen och intervjuerna utförs och tolkas.

Dokumentforskning

Val av dokument

I arbetet kommer två olika dokument att studeras. Det första dokumentet är *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (Skr. 2007/08:167), vilket tydligt beskriver regeringens syn på prostitution och prostituerade och därmed kan belysa regeringsnivån i detta arbete. Det andra dokumentet *Prostitution i Sverige* (2012 a), vilket skrevs på uppdrag från Socialstyrelsen, beskriver prostitutionsenheterna i Sverige och deras arbete. I dokumentet skriver

man att detta troligtvis är den största rapport som har skrivits om prostitution i Sverige och på så vis blev den ett självklart val för mig. Därtill gavs rapporten ut 2012 och kan betraktas som ännu aktuell. Dokumenten kommer att analyseras utefter särskilda teman, exempelvis målsättning och målgrupp, där förhoppningen är att temana bidrar till att kunna se föreställningen utifrån olika perspektiv. Båda rapporterna är officiella dokument som på så vis ger en bild av den officiella föreställningen om prostitution i Sverige.

Urval

De dokument som kommer att användas har valts utifrån ett målstyrt urval, vilket innebär att man direkt väljer ut relevanta enheter (Bryman, 2011, s. 350). Jag bedömer att dessa dokument är tillförlitliga och har hög kvalitet. Bedömning av kvaliteten på dokumenten kan göras efter fyra punkter: autenticitet, trovärdighet, representativitet och mening (May, 2001, s.226). Autenticitet handlar om dokumentets äkthet och ursprung och trovärdighet att materialet är utan felaktigheter (Bryman, 2011, s. 489). När det gäller dokumenten ovan finns ingen anledning att betvivla deras autenticitet eller trovärdighet. Med representativitet menas att materialet är typiskt för en viss kategori och också i detta fall stämmer det in på dokumenten. Slutligen vad gäller mening menas om materialet är tydligt och lätt att begripa, vilket också kan sägas överensstämma med dokumenten (ibid. s. 489). Med tanke på ovan framförda kan man betrakta dokumentens kvalitet som god.

Förtjänster och begränsningar

”Dokument kan betraktas som avlagringar av sociala praktiker med en potential att styra och strukturera de beslut som människor fattar... De utgör också bestämda tolkningar av sociala händelser” (May, 2001, s. 212). Om man betraktar dokument på detta sätt kan de bidra till en förståelse för hur människor tolkar, strukturerar och värderar olika sociala sammanhang. När det gäller arbetets syfte att studera föreställningen om prostitution på olika nivåer i samhället kan förhoppningsvis dokumenten hjälpa till att belysa detta.

Kritik mot dokumentforskning är bl.a. att dokument är skrivna med särskilda syften och ”... inte som texter som helt enkelt avspeglar verkligheten” (Bryman, 2011, s. 502). När man studerar dokument är det viktigt att betänka vem som är författaren alternativt vem som har beställt t.ex. en rapport och vad det bakomliggande syftet kan ha varit. När det gäller officiella dokument kan det handla om politikens specifika önskemål och strävanden.

Deltagande observation

Val av deltagande observation

Deltagande observation kan också benämnas etnografi, ett uttryck som används alltmer ofta (Bryman, 2011, s.377). I arbetet kommer en deltagande observation att genomföras, en s.k. "mikro-etnografi" eftersom den är kortvarig, vilket är ovanligt då de flesta deltagande observationerna görs under en längre tid (Bryman, 2011, s.379). En lång deltagande observation hade varit svår att utföra p.g.a. ett par aspekter: tiden att genomföra detta arbete är begränsad och svårigheter vad gäller etiska överväganden (den skulle kräva närvaro på prostitutionsenheterna under en längre tid, vilket skulle öka risken att träffa prostituerade). Initialt var tanken att jag skulle "gå bredvid" vid en av prostitutionsenheterna, men detta visade sig svårt att genomföra i realiteten.

Urval

Den deltagande observationen kommer att utföras vid ett seminarium på en av prostitutionsenheterna, där man kommer att informera om prostitutionen i Sverige. Den/de som håller i seminariet kommer att benämnas informant/-er i arbetet. Seminariet kommer att hållas 2013-04-25. Detta seminarium ses som en möjlighet att studera hur prostitution i Sverige presenteras på en organisatorisk nivå och hur föreställningen om prostitution förmedlas i detta fall till studenter.

Förtjänster och begränsningar

Med hjälp av deltagande observation ges en möjlighet att studera en kultur och/eller interaktioner mellan människor, samtidigt som man själv är mer eller mindre passiv och inte påverkar det som observeras. När det gäller detta arbete ges en möjlighet att som passiv åhörare ta del av den information som sprids via seminariet, både vad gäller vad som sägs och hur det sägs (Bryman, 2011).

Nackdelen med en s.k. mikroetnografi (i detta fall en enda observation under en kortare tid) är att den kan anses vara för specifik och omöjlig att generalisera, d.v.s. att den saknar yttre validitet (May, 2001, s.208). En annan kritik som framförs angående deltagande observationer är att forskare aldrig är "helt blanka", tabula rasa, utan bär med sig egen kunskap och erfarenhet som påverkar vad man ser och hur man tolkar saker (ibid. s.209).

Intervjuer

Val av intervju

Intervjuerna kommer att vara semistrukturerade/delvis strukturerade, vilket innebär att den intervjuade får prata utifrån sig själv och inte känner sig begränsad av frågorna och på så vis kan intervjuerna stundtals bli ostrukturerade (May, 2001, s.148-149). Syftet är att inte styra de intervjuade för att undvika att frågorna i sig påverkar svaren i en bestämd riktning. En intervjuguide

med några valda teman kommer att användas, för att det ska bli möjligt att jämföra de olika intervjuresultaten (May, 2001, s.151). De fem teman som kommer att tas upp i intervjuerna är: bakgrund, en vanlig dag, en extraordinär dag, miljö och framtid. När de intervjuade på detta sätt berättar om sitt arbete vid prostitutionsenheterna är förhoppningen att deras föreställning om prostitution och prostituerade kommer att framträda.

Urval

Tre socionomer kommer att intervjuas i arbetet utifrån ett målstyrt urval, vilket handlar om att välja ut t.ex. enheter eller individer med direkt anknytning till ett område (Bryman, 2011, s. 350).

Socionomerna arbetar på varsin enhet, inom de tre enheter vilka arbetar med prostitutionsfrågor i Sverige. Dessa personer kan därmed anses vara relevanta för arbetets frågeställning.

De tre prostitutionsenheterna är dels Mikamottagningen i Göteborg som tillhör social resursförvaltning Göteborgs stad, dels prostitutionsenheten i Stockholm som tillhör socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen, samt Råd och stödteamet sexuella tjänster i Malmö stad som tillhör stadsdelsförvaltningen centrum.

De intervjuade personerna kommer att kontaktas via mail. De intervjuade kommer att benämnas S1, S2 och S3 i syfte att avidentifiera dem. Valet av 1,2,3 handlar om i vilken ordning de kommer att intervjuas och inbegriper ingen värdering.

Det kan tyckas som att enbart tre intervjuer är lite, men då det är totalt ca 16 personer som arbetar på de tre prostitutionsenheterna (fyra i Göteborg, sex i Malmö och sex i Stockholm) motsvarar detta ca 1/5-del av alla de som arbetar inom denna verksamhet. Därmed kan ändå de intervjuade anses vara representativa.

Förtjänster och begränsningar

May (2001, s.174) skriver att syftet med intervjuer är att försöka förstå hur människor uppfattar sin omgivning. I arbetet är det viktigt att lyfta fram hur socionomerna på de tre prostitutionsenheterna ser på prostitution och på sina klienter och därmed är intervjuer troligtvis den lämpligaste metoden. Alternativet skulle ha kunnat vara att göra deltagande observationer, men då hade man i första hand studerat vad socionomerna gör och inte hur deras tyckande och tänkande är (Ahrne & Svensson, 2011, s.99).

Kritik mot att göra intervjuer är att de utifrån ett kvantitativt perspektiv ses som subjektiva och därmed inte särskilt representativa (Bryman, 2011, s.368). Denna kritik hänger även samman med att intervjuer kan ses som begränsade när det gäller att se en större helhet, eftersom en intervju endast

kan ge *en* bild av en företeelse (Ahrne & Svensson, 2011, s.56). Detta arbete bygger dock på flera olika metoder, vilket förhoppningsvis kan ge en större och mer sammansatt bild.

Detta arbete har inte som primärt mål att vara representativt. Det fokuserar på föreställningen om prostitution, men det betyder inte att man kan förvänta sig att svaren i intervjuerna kommer att representera vad *alla* tycker eller känner angående ämnet. I detta sammanhang kan man nämna induktionsproblemet, som kan exemplifieras med ett påstående som att "alla svanar är vita", eftersom det är det enda som man själv har sett (Thomassen, 2007, s.51).

Tillförlitlighet

När man talar om ett arbetes reliabilitet, dvs. tillförlitlighet, menar man om resultaten skulle bli desamma om arbetet utfördes på samma sätt en gång till (Bryman, 2011, s.49). Om resultatet i detta arbete skulle bli detsamma om det skulle göras om kan man endast spekulera i. Då de metoder som kommer att användas bl.a. är en observation och intervjuer kommer resultaten att vara beroende av hur olika möten uppfattas och hur det som sägs tolkas. Hur saker uppfattas och tolkas är förstås individuellt och detta gör att reliabiliteten blir svårbedömd. Därtill menar Aspers (2011, s.144-145) att intervjuaren med sin blotta närvaro påverkar de svar hon får, att intervjuare och intervjuad alltid påverkar varandra, det är en form av s.k. bias.

Med replikation menas att en annan person ska kunna upprepa ett arbete, genom att utföra det på samma sätt som det ursprungligen har gjorts (Bryman, 2011, s. 49). Eftersom metodkapitlet i detta arbete utförligt beskriver de olika metodernas tillvägagångssätt borde det inte vara omöjligt att upprepa detta arbete.

Begreppet validitet svarar på om man mäter det som man vill mäta (Aspers, 2011, s. 249). Syftet med detta arbete är att studera föreställningen om prostitution i det svenska samhället på olika nivåer och förhoppningsvis kan de valda metoderna bidra till detta. Samtidigt finns starka begränsningar vad gäller arbetet, t.ex. brist på tid och resurser, vilket påverkar undersökningarnas omfattning och därmed hur generaliserbart resultatet kommer att bli.

Ahrne & Svensson (2011, s.218) lyfter fram ett arbetes transparens, d.v.s. att allt som tas upp i arbetet redovisas öppet och tydligt. Det är också en målsättning vad gäller detta arbete, nämligen att tydligt informera läsaren om dess upplägg och utförande. Som en del av detta förs i arbetet resonemang om för- och nackdelar i olika sammanhang, t.ex. metodval. Ahrne & Svensson (2011, s.27) skriver att en god forskning är den som är möjlig att både diskutera och kritisera, något som eftersträvas i detta arbete.

Etiska överväganden

Trots att arbetets syfte är att studera föreställningen om prostitution i samhället kommer inte några prostituerade att intervjuas eller på annat sätt komma till tals. Det hade varit intressant att få en bild av prostitution utifrån de prostituerades synvinkel, men då detta skulle kunna innebära en risk att kränka någon och därmed ett etiskt övertramp är det inte försvarbart. Det vore svårt att följa individskyddskravet som tas upp i Forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 1990, s.5).

De tre personer som ska intervjuas kommer att anonymiseras i detta arbete. De kommer att informeras om att intervjun enbart kommer att användas i detta arbete (ibid. s.7). Däremot kommer de inte att få exakt information om intervjufrågor och innehåll i intervjun, eftersom det skulle kunna påverka deras svar.

För att ta hänsyn till samtyckeskravet (ibid. s.9) kommer en förfrågan om att delta i intervjuer att sändas ut via e-mail. Genom att svara på mailet och att låta sig bli intervjuad samtycker man till deltagande i arbetet. Inför intervjuerna kommer information att ges till de intervjuade att det är frivilligt vilka frågor man väljer att besvara och att man har rätt att ifrågasätta den som intervjuar (ibid. s.10). Vad beträffar konfidentialitetskravet (ibid. s.12) kommer information att ges att intervjuerna omfattas av tystnadsplikt. Slutligen vad gäller nyttjandekravet, som handlar om att insamlad material t.ex. intervju svar enbart används i det aktuella arbetet (ibid. s.14-15), kommer detta att följas. De intervjuade kommer att informeras om detta och att erbjudas att ta del av det färdiga arbetet. Därmed tas hänsyn till vetenskapsrådets fyra centrala krav (informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet).

Eftersom dokumentforskningen utgår från officiella dokument, som är tillgängliga för alla, innehåller den inget särskilt känsligt material. Den deltagande observationen kommer att göras på ett offentligt seminarium, som är öppet för studenter med intresse för prostitutionsfrågor, och innebär ingen risk för att enskilda individers integritet kommer till skada.

Teoretiska utgångspunkter

Inledning

Foucault har kommit att bli en av världens mest citerade författare inom samhällsvetenskap (Times Higher Education, 2009). Med hjälp av hans teorier kan man t.ex. analysera föreställningar vilka vi bär med oss och betraktar som "sanningar", utan att vi egentligen har reflekterat över dem. I detta arbete handlar det om att studera föreställningen om prostitution och prostituerade i dagens svenska samhälle, framför allt den officiella föreställningen som politiker och socionomer förmedlar. De teorier som kommer att användas för att analysera empirin är diskurs, normalisering och pastoralmakt, vilka kan ge olika infallsvinklar när det gäller föreställningen om prostitutionen och prostituerade. Kapitlet inleds med tre avsnitt som beskriver de valda teorierna och i ett avslutande avsnitt motiveras varför dessa valdes till analysen i detta arbete.

Diskurs

Michel Foucault utvecklade begreppet diskurser (Winther & Phillips, 2000, s.19). Diskurs är ett begrepp där det är svårt att finna en exakt definition, men följande citat beskriver vad det handlar om: "En diskurs är en grupp av utsagor. Med "utsagor" avses här inte bara teoretiska påståenden utan också en rad praktiker som yttrar sig på vissa sätt som observationer och experiment, klassifikationssystem, statistik med mera. I en diskurs ingår alla sätt som en vetenskap uttrycker sig på" (Thomassen, 2007, sid. 135). Citatet tar upp vetenskapliga diskurser, t.ex. medicin och juridik, men det finns också andra diskurser, såsom religion och politisk åskådning. Bryman (2011, s. 474) skriver angående Foucault: "... för honom var diskurs ett uttryck som betecknade hur en viss uppsättning språkliga kategorier förhöll sig till ett objekt och hur vårt sätt att beskriva detta objekt påverkar hur vi förstår eller uppfattar det." Som ett exempel på hur en diskurs fungerar tar Bryman (2011, s.474) upp diskursen mental ohälsa: "En viss diskurs som rör exempelvis mental ohälsa kommer att utgöra vår syn på och uppfattning om hur mentalt störda personer är, vad deras sjukdom egentligen är för något, hur man ska bemöta och behandla dem och vem som har legitim rätt att behandla dem."

Winther Jörgensen och Phillips (2000, s.19) skriver angående vad sanning är enligt Foucault: "... att kunskap inte bara är en avspeglning av verkligheten. Sanningen är en diskursiv konstruktion och olika kunskapsregimer anger vad som är sant och vad som är falskt. Foucaults syfte är således att klargöra strukturen i de olika kunskapsregimerna, det vill säga dels reglerna för vad som över huvud taget kan sägas och vad som är helt otänkbart, och dels reglerna för vad som betraktas som sant och falskt."

Normalisering

Normalisering är en process där individer genom ideliga bedömningar och mätningar anpassar sig till omgivningen, t.ex. mot ett homogent beteende. Varje individ blir bedömd efter det som uppfattas avvikande hos just den personen. Individerna gestaltas genom olika omdömen, diagnoser, prognoser och normativa värderingar (Nilsson, 2008, s.90).

Nilsson (2008, s.90) skriver i sin bok om Foucault: "Normen representerar en annan form av makt än lagen". Enligt Nilsson menar Foucault att lagen står för en s.k. suveränitetsmakt, vilken arbetar utifrån vad som är rätt respektive fel. Normen däremot står för en s.k. disciplinär makt, vilken handlar om vad som är normalt respektive onormalt (ibid, s.90). Makten utifrån lagen använder förbud och straff, medan den disciplinära makten handlar framför allt om normalisering (ibid, s.100). Genom tillsägelser, regler och belöningar styr normaliseringen människor på ett sätt som kan vara mer effektivt än bestraffningar (ibid, s.105).

Ett av de utmärkande dragen för rättsystemets förändring sedan 1800-talet anser Foucault vara "normaliseringen av lagen" (Nilsson, 2008, s.103), vilken har inneburit att olika bedömningar av normalitet fått en allt större betydelse för lagstiftning och tillämpning av lagen. Yrkesgrupper så som psykologer, läkare och socionomer har kommit att konkurrera med juristerna (ibid, s.103).

Foucault menade att normalisering inte skapar likadana individer, utan att dess huvudsakliga effekt är att den förstärker individualiteten (Nilsson, 2008, s.104). Trots att normaliseringens intentioner kan tyckas vara att skapa konforma individer, blir resultatet det motsatta.

Pastoralmakt

Pastoralmakt handlar om omsorgen av medlemmarna i en avgränsad grupp (Nilsson, 2008, s.146). Ett exempel på detta är de medeltida klostren där munkarna leddes av en abbot. Idag representeras pastoralmakten snarare av läkare, psykologer och socionomer, som med sina professioner ofta är starkt förbundna till välfärdsstaten. Enligt Foucault försöker de yrkesverksamma med denna makt att styra folket "för deras eget bästa". "Den pastorala makten arbetar ofta med hjälpande, stödjande och vårdande tekniker, tekniker som genom sin "mjukhet" och formbarhet gör dem till effektiva disciplinerande redskap" (Nilsson, 2008, s.147).

Genom att bestämma vilka frågor som ställs till klienterna kommer de yrkesverksamma att välja vad som ska belysas, vad som är eller inte är relevant. Thomasen (2007, s.210) skriver: "Genom den traditionella synen på bedömning och problemlösningsmetoder etableras en selektiv och alldeles särskild form av kunskap om klienten. Denna kunskap bidrar till disciplinering och stigmatisering..." Den yrkesverksamma framstår som en expert, vilken kan hänvisa till vetenskaplig kunskap för att påverka

klienten i en viss riktning och därmed kan säga åt andra hur de ska leva. Klienten tar emot informationen på ett passivt sätt och befinner sig i underläge, eftersom informationen som ges presenteras som "sanningen" (Thomassen, 2007, s.211).

Val av teoretiska utgångspunkter

Syftet med arbetet är att belysa föreställningen om prostitution i dagens Sverige och frågor som ställs är hur föreställningen ser ut, om den är homogen eller om det förekommer parallella föreställningar och om man kan se bakomliggande orsaker. Valet av dessa tre teorier gjordes eftersom jag tror att de kan användas som verktyg, när man söker svar på de uppräknade frågorna. Förhoppningen är att teorierna tillsammans med empirin kan besvara arbetets frågeställningar. Det är en fördel att teorierna ger olika infallsvinklar, för att kunna se föreställningen på olika sätt. Diskurs anser jag vara relevant för att förklara och förstå hur en föreställning kan råda och befästa. Normalisering kan bli en praktisk konsekvens av föreställningar. Genom att studera normalisering avslöjas vad som betraktas som normalt respektive onormalt, vilket visar vilka föreställningar vi har. Pastoralmakten handlar om att behandla och forma, därmed säger den också något om våra föreställningar och om vad som är önskvärt respektive inte önskvärt enligt dessa. När t.ex. insatserna mot prostitution beskrivs får vi också en bild av den föreställning som ligger bakom detta arbete.

Empiri

Inledning

Detta kapitel är enbart en genomgång av empirin och denna kommer sedan att analyseras i följande kapitel. Kapitlet är indelat i tre olika nivåer, vilka tar upp föreställningen om prostitution på politisk nivå, organisationsnivå samt individnivå. Den första nivån studeras med hjälp av regeringens *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (Skr.2007/08:167).

När det gäller organisationsnivån används dels Delrapport två i *Prostitution i Sverige* (2012 c), dels en deltagande observation vid ett seminarium om prostitution. *Prostitution i Sverige* (2012a) är en rapport som Socialstyrelsen och Linköpings universitet utarbetade på uppdrag av regeringen. Delrapport två (*Prostitution i Sverige*, 2012 c), handlar om de tre prostitutionsenheterna som finns i Sverige vilka arbetar med prostitutionsfrågor.

Den tredje nivån, individnivån, studeras genom tre intervjuer med tre olika socionomer, vilka arbetar vid var sin prostitutionsenhet. På denna nivå tas också en befolkningsbaserad studie upp, vilken presenteras i Huvudrapport (*Prostitution i Sverige*, 2012a).

Aspers skriver (2011, s.168): "En kod är en definition på hur man ska strukturera materialet". I detta arbete kodus empirin dels efter tre nivåer (se ovan), dels efter fyra teman (målsättning, målgrupp, bakomliggande orsaker, insatser). Vid arbetet med dokument och deltagande observation gick jag först igenom allt material och sedan delades relevant information in i nivåer och teman, på så vis gjordes först en grovsortering av osorterat material och så småningom ledde sorteringen fram till en finsortering in i de nämnda nivåerna och temana. De intervjuade kodades först efter intervjuguidens teman (se individnivå), för att på så vis kunna se likheter och olikheter i de intervjuades svar, och sedan kodades de i de ovannämnda temana. Därefter kunde individnivån jämföras med de andra nivåerna, dvs. regeringsnivån och organisationsnivån, för att finna likheter respektive olikheter.

Regeringsnivå

Målsättning

F.d. jämställdhetsministern Nyamko Sabuni sade 2011: "att motverka prostitution är allas ansvar" (regeringen.se, 2011). Regeringen har utformat en skrivelse, *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (Skr.2007/08:167), där man uttrycker "... sin syn på hur prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska bekämpas och hur människor som utsätts för detta ska få ökat skydd och stöd". Man säger sig vilja "... stärka det förebyggande arbetet, höja kvaliteten och effektiviteten i rättsväsendet, öka samverkan samt öka kunskapen". Vidare skriver man angående prostitution: "Prostitution och människohandel för sexuella ändamål är ett allvarligt

hinder för social jämlikhet och jämställdhet mellan könen och för de utsattas möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter” (ibid. s.3).

I handlingsplanen nämns lagen från 1999, som gjorde det straffbart att köpa sexuella tjänster i Sverige. I Sverige kan köp av sådana tjänster ge böter eller fängelse i upp till sex månader (ibid. s.7).

Målgrupp

Förutom svenskfödda personer som prostituerar sig i Sverige är det även kvinnor från länder som kommer från östra delen av Europa inklusive Ryssland, samt Afrika och Thailand (Skr.2007/08:167, s.7). Det förekommer att män och pojkar arbetar med prostitution, men en övervägande majoritet är kvinnor och flickor. Kunskap om antalet barn och ungdomar som har erfarenhet av prostitution menar man saknas (ibid. s.10). I Sexuell exploatering av barn i Sverige (SOU 2004:71) visade en studie att 1 % av flickorna och 1,8 % av pojkarna ”... någon gång har erbjudit eller sålt sex mot pengar eller annan ersättning” (ibid. s.10). Även homo- och bisexuella samt transpersoner lyfts upp som en grupp som det saknas kunskap om rörande prostitution. Man menar att det är ”allt för lite är känt om omfattningen på problemet, om de utsatta personernas situation och om de mekanismer som leder fram till att de utsatta hamnar i denna situation” (Skr.2007/08:167, s.31).

Idag finns KAST-grupper (köpare av sexuella tjänster) i några kommuner. Dessa har som mål att hjälpa sexköpare att förändra sitt beteende genom att erbjuda samtal och rådgivning (ibid. s.16).

Bakomliggande orsaker

”De bakomliggande orsakerna till att personer befinner sig i prostitution varierar. Men det som primärt upprätthåller människohandel och prostitutionen är efterfrågan, dvs. att människor, främst män, köper sex” (Skr.2007/08:167, s.3). I handlingsplanen tas upp bakomliggande orsaker till prostitution, såsom sociala problem, missbruk och hälsoproblem, och att det har skett en utveckling mot ett ”allt starkare samband mellan prostitution och gränsöverskridande brottslighet” (ibid, s.3). Angående missbruk vid prostitution skriver man: ”Det finns ett samband mellan missbruk och prostitution. Prostitution kan vara ett sätt att finansiera missbruket. Därför har en väl fungerande missbruks- och beroendevård betydelse även för att motverka prostitution” (ibid, s.14).

Insatser

Insatser som görs för att minska prostitutionen beskrivs på följande sätt: ”Insatser för att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål måste göras utifrån ett rättsligt, ett socialt och ett jämställdhetsperspektiv...” (Skr.2007/08:167, s.3). Man menar att det är av största vikt att motverka efterfrågan på sexuella tjänster för att ”... komma tillrätta med problemen” (ibid, s.4).

Fem arbetsområden framhålls i arbetet mot prostitution och människohandel i Sverige: "... ökat skydd och stöd, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättväsendet, ökad samverkan samt ökad kunskap". Vidare konstateras i handlingsplanen att för att "... nå resultat i kampen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål krävs ett brett angreppssätt, vilket de olika insatsområdena speglar" (ibid, s.11).

Det är statens och kommunernas ansvar att hjälpa de prostituerade och det är viktigt att olika myndigheter samverkar (ibid.s.4). Inom socialtjänsten bedrivs arbetet mot prostitution och för att stödja de prostituerade inom prostitutionsgrupperna i Stockholm, Göteborg och Malmö. I övriga landet får de prostituerade vända sig till den allmänna socialtjänsten eller till hälso- och sjukvården (Delrapport två Prostitution i Sverige, 2012 c, s.10).

Regeringen menar att eftersom prostitution är förknippad med skam och inte är något som man vill visa upp eller tala om är den svår att upptäcka. Socialstyrelsen får i uppdrag att utforma ett utbildningsmaterial, som ska göra yrkesverksamma uppmärksamma på att prostitution förekommer, och som riktar sig till personal inom socialtjänst, sjukvård och liknande (Skr.2007/08:167, s.12).

I regeringens handlingsplan står det: "Det är relativt vanligt att kvinnor, men även män, som placeras på SiS institutioner är eller har befunnit sig i prostitution" (ibid, s.15). SiS (Statens institutionsstyrelse) ansvarar för att ge missbrukare och ungdomar vård inom LVM och LVU. De har fått i uppdrag av regeringen att ta fram program, som fokuserar på att identifiera, bemöta och behandla personer som bor på institutionerna och är i riskzonen för prostitution (ibid. s.15). Kriminalvården har fått i uppdrag att utveckla en försöksverksamhet för kvinnliga interner, vilka har befunnit sig i prostitution. Syftet är att hjälpa dessa kvinnor att få en anställning efter frigivning (ibid, s. 19).

Vad beträffar förebyggande arbete lyfts ökad kunskap om prostitution och människohandel upp som en viktig faktor. Det behövs t.ex. ökad kunskap inom myndigheter och organisationer som kan tänkas komma i kontakt med personer vilka har erfarenhet av prostitution. Detta gäller inte minst barn och ungdomar, som är i riskzonen för sexuell exploatering (ibid. s.11). Dessutom menar man att ökad kunskap behövs också bland allmänheten, t.ex. för att kunna skapa attitydförändringar. Det förebyggande arbetet handlar även om att motverka efterfrågan samt minska rekryteringen till prostitution, vilket kan bli möjligt bl.a. genom etiska riktlinjer för både myndigheter och organisationer. Att hitta andra försörjningsmöjligheter till de som är prostituerade ses som en viktig faktor för att kunna bekämpa prostitutionen (ibid. s.16).

Sedan 1998 har Socialstyrelsen på regeringens uppdrag följt prostitutionsutvecklingen i Sverige och hittills har man presenterat tre rapporter, där den senaste är Kännedom om prostitution 2007 (Skr.

2007/08:167, s. 6). Dessutom har Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera socialtjänstens prostitutionsgrupper och att lyfta fram metoder och arbetssätt som har givit resultat (ibid. s.17). Som ett led i att motverka prostitution inriktar man sig också mot sexköparna och Socialstyrelsen har därför fått ansvaret för att detta arbete utvärderas (ibid. s.16).

Organisationsnivå

Prostitutionsenheterna

I Sverige finns tre verksamheter som är specialiserade på prostitutionsfrågor, vilka ligger i Stockholm, Göteborg och Malmö. I övriga Sverige är det socialtjänst eller hälso- och sjukvård i hemkommunen som ansvarar för hjälp till prostituerade (Delrapport 2 i Prostitution i Sverige, 2012 c, s.10). Stockholms prostitutionsenhet startade 1994 och 2004 slogs enheten samman med det s.k. spiralprojektet, en gynekologisk mottagning (ibid. s.7, s.10). Göteborgs prostitutionsenhet startade 1981, efter 1977 års prostitutionsutredning, med målet "... att arbeta för att minska prostitutionen och dess skadeverkningar" (ibid. s.35). Ett prostitutionsprojekt startade 1977 i Malmö. När projektet upphörde 1981 ökade gatuprostitutionen och då anställdes två socialsekreterare som arbetade med prostitutionsfrågor. Malmö kommunfullmäktige antog 2003 en strategi mot prostitution (ibid. s. 57).

Prostitutionsenheten i Malmö anser att ordet prostitution kan vara stigmatiserande och man har föreslagit uttrycket "sexuella transaktioner" istället. Transaktionell sexualitet är ett uttryck som började användas i boken 2000-talets Nattfjärilar (ibid. s.66). Man vill benämna den prostituerade som en person som säljer sexuella tjänster, eftersom man inte vill "... tilldela kvinnan en identitet som prostituerad" och för att försöka vara värdeneutrala i mötet med de prostituerade (ibid. s.58).

I Malmö har man bytt namn på prostitutionsenheten och från 2011 kallas den Råd- och stödteamet för sexuella tjänster (ibid. s. 59). Göteborgs prostitutionsenhet byter namn under våren 2013 till Mikamottagningen (göteborg.se, 2013).

Målsättning

Stockholms prostitutionsenhet: År 2005 antog Stockholms stad ett program för att minska prostitutionen. Programmet innehöll tre övergripande mål och gällde primärt år 2006-2010, men anses fortfarande vara aktuellt. De tre målen är att minska efterfrågan på sexuella tjänster, förhindra handel med människor för sexuella ändamål, samt att alla barn ska ha en trygg uppväxt och slippa misshandel och kränkningar (Delrapport 2 ur Prostitution i Sverige, 2012 c, s. 10). I verksamhetens mål och uppdrag från 2008 står det: "Prostitutionsenheten ska arbeta för att minska prostitutionen. Enheten ska ha kunskap om prostitutionens omfattning i staden och kontinuerligt följa prostitutionens förändringar på nätet, gatan, hotell och barer" (ibid. s.11). Andra målsättningar är att

prostituerade ska få hjälp att hitta andra alternativ och kunna lämna prostitutionen och att köpare av sexuella tjänster ska erbjudas stöd (ibid s. 11).

Göteborgs prostitutionsenhet: Målet för prostitutionsenheten är "... att minska skadeverkningarna av könshandel och sexuell exploatering samt motverka att människor hamnar i prostitution eller utsätts för sexuell exploatering" (ibid. s.36). Några av de punkter som enheten har som mål från 2008 är: att förändra livssituationer, samverka med andra myndigheter inklusive polis, kartlägga verksamheten och att informera för att sprida kunskap och attityd (ibid. s. 36).

Malmös prostitutionsenhet: Den övergripande målsättningen är: "... att förhindra nyrekrytering och erbjuda hjälp till dem som redan är i prostitution" (ibid. s.57). Att få kontakt med de prostituerade och att hjälpa dem ut ur prostitutionen betonas, särskild vikt läggs vid kvinnor med missbruk. Man lyfter också fram att arbetet är inriktat både mot dold och mot öppen prostitution (ibid. s. 57). När det gäller den öppna prostitutionen, dvs. gatuprostitutionen, försöker man minska antalet minderåriga som prostituerar sig och på så vis stoppa nyrekryteringen (ibid. s. 61).

Målgrupp

I Huvudrapport (Prostitution i Sverige, 2012 a, s. 7) redovisas prostitutionsgruppernas målgrupper under ett års tid (2009-2010): av 326 unika besökare var 317 kvinnor (dvs. ca 97 %). Nio av dem var under 18 år och ca 30 % hade utländsk härkomst.

Stockholms prostitutionsenhet: "Prostitutionsenhetens målgrupper är kvinnor och män i prostitution eller prostitutionsliknande verksamhet och köpare av sexuella tjänster" (Delrapport 2 ur Prostitution i Sverige, 2012 c, s. 12).

Göteborgs prostitutionsenhet: "Verksamhetens primära målgrupp är personer (kvinnor, män och transpersoner) med erfarenhet av att sälja och/eller byta sexuella tjänster samt personer utsatta för människohandel för sexuella ändamål" (ibid. s.36). Man fokuserar också på ungdomar som riskerar att hamna i prostitution. Målgruppen för KAST-verksamheten (KAST = köpare av sexuella tjänster) är "... köpare av sexuella tjänster samt personer med tvångsmässigt sexuellt beteende. Även anhöriga och partners till dessa utgör en del av målgruppen..." (ibid. s.50).

Malmös prostitutionsenhet: I Malmö vill man "... erbjuda hjälp, stöd och skadereduktion till män, kvinnor, transpersoner och andra som befinner sig inom sexhandeln/sexmarknaden samt deras anhöriga och närstående" (ibid, s.60). Man inriktar sig också mot missbrukande kvinnor, sexköpare och förebyggande arbete bland ungdomar (ibid, s. 57).

Bakomliggande orsaker

Stockholms prostitutionsenhet: I Stockholm har man tre olika inriktningar: uppsökande, samtalsterapi och hälso- och sjukvård inom det s.k. Spiralprojektet. I den förstnämnda verksamheten möter personalen prostituerade på gator, barer och liknande ställen, samt på Internet. Bland de gatuprostituerade anger man att en stor del är "icke fast bosatta" i Sverige, denna grupp kan utgöra närmare 50 % (Delrapport 2 ur Prostitution i Sverige, 2012 c, s.16). De flesta av dem anger att de inte har fått hjälp att komma till Sverige, men personalen misstänker ofta att det finns organisationer bakom dessa prostituerade. De klienter som personalen möter i samtalsterapin bär ofta på traumatiska barndomsupplevelser, såsom sexuella övergrepp. Bland dem är det många som har debuterat tidigt med prostitution (ibid. s.22). Inom Spiralprojektet arbetar bland andra psykiatriker och hit kommer prostituerade, som bland annat lider av missbruk, självskadebeteenden och annan psykisk ohälsa (ibid. s.23).

Göteborgs prostitutionsenhet: De prostituerade som man möter i det uppsökande arbetet utgör en heterogen grupp vad gäller ålder, bakgrund och problematik. De flesta inom gatuprostitutionen i Göteborg är kvinnor, samt transpersoner. Uppsökarna möter sällan någon som är under 21 år, i så fall kan det handla om rymning från institutionsvård eller om människohandel. Bland de gatuprostituerade finns det personer både med och utan missbruk, det samma gäller psykiska problem. En del av de prostituerade har ekonomiska svårigheter, t.ex. betalningsanmärkningar och skulder. Det stora flertalet saknar arbete och många av dessa finner det svårt att ta sig in på arbetsmarknaden, vilket kan bero på livssituation, språkkunskaper och utbildningsnivå. Det finns de som saknar boende, många av dem har utländsk bakgrund och ibland saknas uppehållstillstånd (ibid. s. 39).

I Delrapport två (Prostitution i Sverige, 2012 c) intervjuades bl.a. anställda på prostitutionsenheten i Göteborg. Författarna till rapporten menar att man fann att de anställdas syn på prostituerade och prostitution i allmänhet var väldigt samstämmig. Samtliga verkade instämma i att "... det inte är vem som helst som hamnar i prostitution" (ibid. s.44).

Malmö prostitutionsenhet: I Malmö menar man generellt att när kvinnor prostituerar sig så ser de inte någon annan utväg och det är pengarna som är den största drivkraften. Många av dem missbrukar droger och saknar stabila relationer. Man menar att de allra flesta av dessa kvinnor bär med sig en "... övergivenhetskänsla och/eller uppgivenhetskänsla..." (ibid. s.64). Många av dem har blivit utsatta för sexuella och/eller emotionella övergrepp. Bland de gatuprostituerade är många missbrukare, t.ex. heroinister. Förutom missbruk är det vanligt att ha psykiska besvär och att de får ersättning av något slag, t.ex. försörjningsstöd (ibid. s.64).

Insatser

Stockholms prostitutionsenhet: I Stockholm består verksamheten som tidigare nämnts av tre olika delar: uppsökande, samtalsterapi och hälso- och sjukvård inom det s.k. Spiralprojektet. Målet med det uppsökande arbetet är att få till stånd en förändring i människors liv och få dem att lämna prostitutionen (Delrapport två ur Prostitution i Sverige, 2012 c, s. 14).

Samtalterapin utgår från en psykodynamisk grundsyn. Terapeuten försöker visa att "... tidigare traumatiska erfarenheter påverkar nuet i form av destruktiva mönster" (ibid. s.21). Klienten ges en chans att "... komma i kontakt med känslor av exempelvis skam som ofta finns bakom känslomässig avstängdhet och tomhet" (ibid. s.21). Terapeuterna menar att samtalsterapi är normaliserande, på så vis att klienterna får hjälp ur prostitution till att hitta andra vägar att gå (ibid. s.17).

Spiralprojektets mål är att motverka prostitution, drogmissbruk, självskadebeteende, smittspridning, oönskade graviditeter, samt psykisk ohälsa. Detta genom att förmedla "hopp om förändring till ett värdigt liv" (ibid. s.24). Personalen som arbetar där är bl.a. barnmorskor och psykiatriker.

Göteborgs prostitutionsenhet: Göteborgsenheten arbetar med uppsökande verksamhet och samtalsterapi. De som kommer dit kan komma på eget initiativ eller från andra myndigheter (t.ex. socialtjänst eller polis). De kan också ha kontaktats av enhetens uppsökande verksamhet, som riktar sig mot prostitution "på gatan" och Internet (ibid. s.35-36). I det sistnämnda fallet har man en hemsida, som riktar sig mot personer som säljer sex och som innehåller en frågelåda, ett forum och en direktlänk till barnmorska (ibid. s.42). Primära mål för det uppsökande arbetet är att skapa goda relationer och ge information, stöd och behandling. Sekundära mål är att införskaffa information om situationen "på gatan", samt bevaka och företräda målgruppens behov (ibid. s.39).

Rosenlundsgatan stängdes av för trafik nattetid under 2008, för att minska antalet sexköp i området. Polisen bötfällde personer som bröt mot förbudet och kontrollerade legitimationer för dem som befann sig där. Enligt prostitutionsenheten minskade inte antalet prostituerade kvinnor på gatan, däremot minskade antalet sexköpare drastiskt (ibid. s.41).

När det gäller samtalterapi som prostitutionsenheten erbjuder riktar den sig främst till prostituerade eller tidigare prostituerade personer. Det kan handla om allt från kortare insatser på några få tillfällen till kontinuerlig kontakt under flera år. Terapin kan innehålla stödsamtal, motiverande arbete och att finna alternativ till prostitution, i vissa fall kan t.ex. anhöriga involveras (ibid. s.43).

Malmös prostitutionsenhet: I Malmö arbetar man också med uppsökande verksamhet och med samtalsterapi. När det gäller den förstnämnda verksamheten handlar det om uppsökande verksamhet både "på gatan" och på internet. Två kvällar i veckan kör uppsökarna runt i bil och

kontakta kvinnor som "går på gatan" och erbjuder dem hjälp, samt delar ut ett s.k. preventionspaket till nya kvinnor. Man uppger att idag syns få kvinnor "på gatan". Om de ser ut att vara under 18 år ber man om legitimation, om kvinnan då vägrar görs en anmälan till polisen (ibid. s. 63). För att öka kunskapen om sexhandel på internet kartläggs olika internet-sidor som erbjuder sexuella tjänster. Man sänder e-mail till personer som misstänks sälja sex för att erbjuda stöd och råd (ibid. s. 67).

En typ av samtalsterapi som bedrivs i Malmö är samtalsgrupper på två olika missbrukshem, en verksamhet som har funnits i 15 år. I dessa grupper möts kvinnor som har prostituerat sig och genom att bearbeta sina erfarenheter tror man att de har de större chans att komma ur sin prostitution även när de blir drogfria (ibid. s. 64).

Samtliga prostitutionsenheter har som en av sina huvuduppgifter att informera och sprida kunskap om prostitution, samt arbeta attitydförändrande. Likaså att arbeta preventivt så att unga människor inte hamnar i prostitution (ibid. s.6- 7).

Behandlingsstudier över hur samtalsbehandling hjälper personer som säljer respektive köper sexuella tjänster saknas i stort, både nationellt och internationellt (Huvudrapport Prostitution i Sverige, 2012 a, s. 12). Åren 2009-2011 genomfördes en behandlingsstudie där klienter som fick samtalsterapi på någon av prostitutionsenheterna erbjöds att delta (ibid. s. 8). Svaret på frågan om samtalsterapi hjälper blev "ja kanske" (ibid. s. 12).

Deltagande observation

Torsdagen den 25 april hölls ett seminarium på Grängesbergsgatan i Malmö, där prostitutionsenheten har sin lokal. Området har industrikaraktär och man vet att gatuprostitution förekommer där. Seminariet handlade om prostitution i Sverige med huvudsakligt fokus på arbetet mot prostitution i Malmö. Informanterna var två kvinnliga socionomer med anställning på Malmöenheten. Seminariet vände sig till studerande med intresse för dessa frågor och i publiken fanns mellan 20 och 30 åhörare varav en majoritet var unga kvinnor. I lokalen var frukt och kaffe framdukade, vilket inbjöd till en informell stämning.

Målsättning

En av informanterna berättar att verksamheten styrs av regeringens "Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål". Bl.a. nämns att Socialstyrelsen lyfter fram att de prostituerade är en riskgrupp vad beträffar könssjukdomar och HIV.

Målgrupp

År 2000 fanns det 111 kända gatuprostituerade personer i Malmö, 2012 hade antalet minskat till 44 personer. Samma år (2012) fanns det ca 300 personer som annonserade om försäljning av sexuella

tjänster på internet. En av informanterna inflikade att det är osäkert hur mycket sexköpslagen har förändrat prostitutionen.

Informanterna jämför de som är gatuprostituerade med dem som prostituerar sig via internet. Den förstnämnda gruppen består nästan enbart av kvinnor och de flesta av dem är missbrukare. Utöver missbruk har de också ofta andra problem och är i behov av stöd från olika myndigheter. De har en snittålder på 40 år, vilket är högre än de som säljer sex via internet. De gatuprostituerade tar ofta betalt per tjänst och till ett lägre pris än vad de andra tar. Informanten berättar att det är sällan som gatuprostituerade övergår till att sälja sex på internet. De som säljer sex via internet utgör till skillnad från de gatuprostituerade en heterogen grupp och de är ofta yngre, runt 18 – 25 år. Inom denna grupp har man ofta andra inkomster, t.ex. lön och studiemedel. De tar ofta betalt per tid och till ett högre pris än vad de gatuprostituerade gör.

Bakomliggande orsaker

I seminariet fokuserade man i hög grad på missbruk bland de prostituerade, vilket verkar vara en tungt vägande och vanlig faktor som orsak till prostitution.

Insatser

Sex personer arbetar på prostitutionsenheten i Malmö och de arbetar huvudsakligen uppsökande och med samtalsbehandling. Dessutom arbetar en av dem enbart med frågor som rör människohandel för sexuella ändamål, en s.k. länskoordinator, berättar informanterna.

En av informanterna beskrev den uppsökande verksamheten på gatan som att man kliver in på en ”annans arena”, där man försöker ta kontakt och få till stånd en dialog. Hon nämnde att man delar ut necessärer som innehåller bl.a. kondomer och ett larm som tjuter, vilket uppskattas av de prostituerade och är en del av det s.k. skadereducerande arbetet. Det uppsökande arbetet bedrivs också på internet, varav en anställd har detta som sitt huvudsakliga område.

Samtalsbehandling bedrivs både för enskilda, anhöriga och i grupp. I det sistnämnda fallet handlar det bl.a. om samtalsterapi som ges på ett par behandlingshem för missbrukare. De som söker hjälp på prostitutionsenheten ofta är personer som har blivit ”avslöjade” eller där konsekvenserna har blivit övermäktiga. De känner ofta skam och skuld och att de har tappat kontrollen. Samtalen bygger på korttidsterapi/MI (motiverande samtal) och är klientcentrerade och lösningsfokuserade.

Det förebyggande arbetet handlar om att sprida information t.ex. genom föreläsningar, studiebesök, att samverka med andra organisationer. Man driver också en chat på sin hemsida.

En av studenterna på seminariet ställde frågan om prostitutionsenheten har kunnat se att deras samtalsterapi har lett till någon skillnad för de prostituerade. En av informanterna såg en aningen skeptisk ut inför frågan och svarade att de inte mäter några resultat, men att klienter återkommer ser de som ett kvitto på att de är nöjda med behandlingen. Detta svar visade att man inte verkar utvärdera verksamheten och att man inte heller tycker att det är särskilt viktigt eller ens önskvärt.

Individnivå

Intervjuer med personal från prostitutionsenheterna

Utgångspunkten i intervjuerna var fem teman: bakgrund, en vanlig dag, en extraordinär dag, klienterna och framtiden. Kring dessa teman fick de intervjuade fritt berätta om sina associationer och tankar. Målsättningen var att undvika direkta frågor, eftersom de intervjuade så långt som möjligt inte skulle styras och istället få använda sina egna ord. I och med denna strävan fick inte heller de intervjuade någon direkt information om det bakomliggande syftet med intervjuerna, detta för att undvika att få idealiserade svar. Två av intervjuerna skedde genom personligt möte på respektive prostitutionsenhet och en av dem var en telefonintervju. Den första intervjun varade i två timmar (22/4), den andra intervjun i 39 minuter (24/4) och den tredje i ca 1 timma och 25 minuter (6/5). De intervjuade var tre kvinnor med socionomexamen, varav två av dem hade steg 1 utbildning i psykodynamisk respektive systemisk-narrativ metod. Samtliga arbetade med samtalsbehandling. De hade olika lång arbetslivserfarenhet beträffande socialt arbete (ca 10 år, 20 år respektive 2 ½ år). Erfarenhet av arbete inom prostitutionsenheterna skiftade från 8 år till 6 månader. I detta kapitel kommer de tre socionomerna att benämnas S1, S2 och S3.

På frågan om de alla tre alltid talar om vad de jobbar med för främmande människor blev svaren mer eller mindre lika. En av kvinnorna svarar att hon inte alltid berättar vad hon arbetar med "då många människor tycks förvänta sig att hon skall kunna förmedla *allt* kring ämnet prostitution.". En av de andra nämner även hon att hon i privatlivet inte alltid säger vad hon arbetar med. Hon fortsätter "Det finns så många som verkar veta så mycket om ämnet och vill dra igång en debatt vilket kan göra att stämningen blir tråkig". Den tredje personen säger att hon beroende på humör berättar vad hon arbetar med. Hon fortsätter med att säga att hon ofta vill argumentera men att hon samtidigt ibland inte orkar dra i gång en debatt.

En annan fråga berörde om deras syn på prostitution hade förändrats i och med att de arbetar med prostituerade. En av kvinnorna säger att hennes grundåsikt kring prostitution inte förändrats, men att den politiska debatten har gjort att hon ändrat sig i hur hon yttrar sig vad gäller prostitution. Den andra kvinnan säger att hennes åsikt kring prostitution förändrats en del och att hennes inställning har blivit mer nyanserad. Den sista intervjuade säger att innan hon började sitt arbete sa hennes

pappa till henne "börja inte hata män nu". Att prostitution är ett komplext område insåg hon tidigare, men hur komplext det är förstår hon på ett annat sätt nu. Hon menar att man inte bör ha en tydlig åsikt om prostitution när man arbetar med det.

Målsättning

De intervjuade socionomerna nämner de politiska direktiv som finns uppifrån, vilka handlar om att minska prostitutionen. Bland annat nämns lagen (1999:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster som trädde i kraft 1999, vilken informellt kallas sexköpslagen (SOU 2010:49, s.16). Socionomernas åsikter om lagen är varken särskilt positiva eller negativa.

S1 menar att en striktare lagstiftning om prostitution gör att den minskar. Hon nämner länder som Tyskland där prostitution har legaliserats och att det leder till ökad prostitution, men menar att ökningen till stor del beror på att människor har migrerat från andra länder till Tyskland för att prostituera sig. Ju större social acceptans för prostitution, desto fler verkar "ta steget" att sälja sexuella tjänster. S2 säger att hon tror att lagstiftningen har haft en inverkan på gatuprostitutionen, men menar samtidigt att internet säkert har bidragit till att den har minskat. Därmed är det svårt att veta vilken effekt lagen har haft. S3 säger att oftast är det de som har slutat sälja sex som tycker att lagen är bra, medan de som fortsätter med prostitution tycker att den är "skit". Hon menar att lagen kan göra att fler kvinnor råkar illa ut då prostitutionen kommer att ske i det dolda. Hon lyfter också fram att lagen är feministisk på så vis att den syftar till att skydda kvinnor. Samtidigt sänder lagen signalen "vilken syn har vi på kvinnor - att de inte kan fatta egna beslut?"

S1 berättar att en av de andra prostitutionsenheterna har en striktare policy med målsättningen att all prostitution ska upphöra, men hennes egen enhet har framför allt som mål att minska prostitutionen. S3 menar att subtilt i arbetet finns det politiska kravet uppifrån att man ska försöka få människor att sluta med prostitution. Ingen av de intervjuade använder ordet normalisering av klienter som ett personligt mål, men alla tre berör begreppet på olika sätt. Bl.a. genom följande: S1 för ett samtal om den allmänna politiska debatten och normaliserande strukturer och S3 lyfter fram normaliserande åtgärder utifrån det arbete som bedrivs på enheten.

Målgrupp

Undersökningar visar att fler killar än tjejer har fått ersättning för sexuella tjänster, vilket enligt S1 kan bero på att det är vanligare att deras sexförsäljning är en engångsföreteelse, medan tjejer som säljer sex oftare gör det vid upprepade tillfällen. Majoriteten av dem som kommer till S1:s enhet är tjejer, likaså är det fler tjejer som går till ungdomsmottagningar. De flesta har redan slutat att sälja sex innan de uppsöker enheten. Det finns människor som har ett sexuellt självskadebeteende och dessa kan också få hjälp på enheten. När man går i samtal flera gånger hör man hemma på enheten,

menar S1. Om man har annan problematik utöver prostitution kan man hänvisas till annan hjälp. Det finns ingen åldersgräns på S1:s enhet, en av de andra enheterna har 16 år som minimiålder.

S2 säger att det är vanligast att man kommer på eget initiativ till enheten för att få hjälp. Ofta handlar det om att sluta sälja sexuella tjänster. En annan anledning kan vara att man inte klarar av att ha en relation. Alla som kommer till enheten har inte sålt sexuella tjänster, utan en del har sex som ett skadebeteende, påpekar hon.

S3 berättar att hennes enhet inte delar upp sexköpare och sexsäljare i olika grupper. Båda grupperna behöver samtal lika mycket, menar hon. När enheten började fokusera på både köpare och säljare bytte man namn på den, så att namnet inte bara skulle syfta på sexförsäljning.

Bakomliggande faktorer

Ingen av socionomerna vill beröra eventuella likheter inom gruppen av personer som prostituerar sig. Istället lyfter de fram prostitution som ett heterogent begrepp. De är också försiktiga när det gäller kategorisering av prostituerade och inte särskilt villiga att generalisera klienterna. S1 säger att man skulle kunna benämna det "prostitutioner" istället för prostitution, på grund av att det är så mångfacetterat. S3 talar om att människan är mer än bara sitt handlande och menar att genom att inte kalla någon för "prostituerad" undviker man att befästa en identitet som prostituerad. S2 diskuterar i termer av att "man inte är det man gör" och istället för prostitution säger hon "säljare av sexuella tjänster". Alla tre lyfter fram att ordet prostitution i sig är stigmatiserande och som ett led i detta byter två av prostitutionsenheterna namn.

I intervjuerna framkommer få bakomliggande orsaker till prostitution, delvis som ett resultat av oviljan att prata om likheter mellan personer som prostituerar sig. S2 säger att de som kommer till enheten ofta har tydliga bakgrundsfaktorer och anknytningsproblem. Drogmissbruk är inte särskilt vanligt och man kan inte gå i behandlande samtal om man missbrukar, i sådana fall måste man få hjälp med missbruket separat. S3 säger "vissa har haft det riktigt tufft, det känns som om att de är otursförföljda".

Insatser

I intervjuerna med de tre socionomerna framkommer det att det finns en gemensam vilja att motverka paternalism i förhållandet till klienterna. Detta visar sig bl.a. i att man framhåller att klienterna som uppsöker prostitutionsenheterna (oftast) gör detta på eget initiativ. Socionomerna verkar vara måna om att se varje klient som en unik individ och att det är viktigt att ha ett flexibelt förhållningssätt. Ett par av enheterna erbjuder olika typer av metoder i arbetet med klienterna och den tredje enheten sägs arbeta klientcentrerat. Detta innebär att man kan anpassa sig efter olika

klienter, deras behov och önskemål. På så sätt kan man ta hänsyn till individers olikheter och att välja den "bästa" behandlingen i det enskilda fallet. Samtliga socionomer tar upp anhörigsamtal, vilka kan bidra till att ge en fördjupad och förfinad bild av klienterna.

Alla tre socionomer berör begreppet allians på något sätt. Med allians menas: "... kontrakt som ingås mellan terapeut och klient/patient när en psykoterapeutisk behandling påbörjas. Denna relation utvecklas och fördjupas under terapins lopp så att terapin avslutas i ömsesidigt samförstånd mellan terapeut och klient" (Psykologiguiden, 2013). Ordet allians nämner två av de intervjuade och den tredje säger att det är viktigt "att bygga goda relationer och att dessa ges tid att utvecklas", vilket kan tolkas som att skapa en allians. S1 menar att alliansen mellan socionom och klient t.o.m. är det viktigaste i terapin. Alla tre berättar om hur möten med olika klienter har påverkat dem, att man bär med sig erfarenheter och minnen från tidigare möten, vilket kan tolkas som att dessa relationer har utvecklats mot ett ömsesidigt samförstånd.

S1 nämner att samtalsterapi har visat sig vara en kostnadseffektiv behandling mot prostitution. På hennes enhet arbetar man med att erbjuda samtal, stöd och praktisk hjälp. Dessutom arbetar man uppsökande, vilket kan handla om att röra sig bland gatuprostituerade eller att chatta på internet. Hon nämner att samtalsbehandlingen ofta är lång och att människan inte skall anpassas till metoden, utan att man ska anpassa sig efter klienten och vad som passar den enskilde individen. S2 berättar att de metoder som hon och enheten använder sig av är traumabearbetning och standardiserade övningar. Hon nämner också krissamtal och anhörigsamtal, som ofta ges när klienten kommer tillsammans med polisen till enheten. Förutom att de arbetar psykodynamiskt, använder de sig också av relationell och kognitiv inriktning. S3 berättar att på hennes enhet arbetar de med olika metoder. Hon själv arbetar lösningsfokuserat medan en annan arbetar med MI (motiverande samtal). Dessutom sker samverkan med andra myndigheter.

Alla enheterna bedriver vid sidan av arbetet med klienterna ett informativt arbete, t.ex. genom föreläsningar.

Vad gäller utvärdering arbetar S1 att de på hennes enhet arbetar med praktikbaserad evidens, t.ex. får klienter skatta sitt mående och hur de tycker att samtalet har varit. På så sätt får de på enheten direkt feedback på hur klienter upplever samtalen. För klienterna finns det också en synpunktslåda på enheten. S2 berättar att på hennes enhet gör man istället en avstämning med klienterna varje halvår, vilket fungerar eftersom många går i behandling på enheten under lång tid.

Undersökning av svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution

I Huvudrapport *Prostitution i Sverige* (2012 a, s.5) presenteras en befolkningsbaserad studie om svenskars attityd till prostitution, där personer i åldrarna 18 till 65 år medverkade. Sammanlagt var 5071 personer delaktiga i undersökningen. En majoritet instämde i yttrandet "försäljning av sex uppstår ur sociala och ekonomiska problem". En minoritet menade att "försäljning av sex borde ses som ett vanligt arbete". Fler män än kvinnor ställde sig positiva till prostitution.

Vad beträffar synen på lagen ansåg 49,8 % av männen och 80,1 % av kvinnorna att sexköpslagen borde vara kvar, dock trodde få att antalet sexsäljare och sexköpare hade minskat som ett resultat av lagen. Ca hälften av de som deltog i undersökningen ansåg att man borde förbjuda försäljning av sex i lag.

5 % av de svarande hade betalat för sexuellt umgänge och 0,7 % uppgav att de någon gång hade sålt sex. 80 % av de som hade köpt sex uppgav att de hade gjort detta utomlands. Få män uppgav att de hade köpt sex av en annan man, dock uppgav fler män än kvinnor att de hade sålt sex och av dessa hade ca 50 % senast sålt till en man. Det visade sig vara få av dem som köpt sex och ingen av dem som sålt sex, som menade att sexköpslagen hade påverkat dem och deras beteende.

Man såg inga skillnader mellan män som hade köpt sex och de som inte hade köpt sex vad beträffar sociodemografiska faktorer och psykiska symptom. De som hade köpt sex hade: något högre droganvändning, upplevt mer traumatiska händelser och våld i relationer, samt en högre förekomst av sexuellt tvångsmässigt beteende (ibid, s.5). När man jämförde personer (män och kvinnor) som hade sålt sex med dem som inte hade sålt sex fann man relativt få skillnader sociodemografiskt eller psykiskt, men i den sexsäljande gruppen fanns fler med högre droganvändning, bland kvinnorna mer våld i relationer och bland männen fler sexuellt utnyttjande i barndomen (ibid, s.6).

Enligt Delrapport 1 *Prostitution i Sverige* (2012 b, s.6) utgör sexköpare och sexsäljare en mycket heterogen grupp. De som har sålt eller köpt sex nämner att de har gjort det några gånger, samt att de som velat sluta kunnat göra det utan hjälp från myndigheter. Detta skiljer sig från de som besöker prostitutionsenheterna, vilka ofta behöver mer hjälp och har annan problematik så som missbruk och psykisk hälsa.

Analys

Inledning

I detta kapitel kommer empirin som presenteras i det föregående kapitlet analyseras med hjälp av några teorier som Foucault har skrivit om i sina arbeten. Dessa är diskurs, pastoralmakt och normalisering, vilka beskrivs mer ingående i kapitlet Teoretiska utgångspunkter.

Kapitlet är uppdelat i underrubrikerna *Målsättning*, *Målgrupp*, *Bakomliggande orsaker* och *Insatser*. Denna indelning är densamma som görs i kapitlet Empiri och används för att göra det lätt att följa texten och jämföra de båda kapitlen. Alternativet skulle ha kunnat vara att använda Foucaults begrepp som underrubriker, men risken att detta skulle ge en text som vore svår att överskåda bedöms som stor. Förhoppningen är att med hjälp av de valda temana kunna blottlägga föreställningen/föreställningarna om prostitution och prostituerade. Temat Målsättning förklarar vad som är önskvärt och icke önskvärt enligt föreställningen. Temat Målgrupp belyser bilden av den prostituerade, vem han eller hon är enligt föreställningen, vilket i sin tur säger något om föreställningen om prostitution. Temat Bakomliggande orsaker visar vilka förklaringar till prostitution som presenteras av föreställningen. Slutligen handlar temat Insatser om hur man anser att man bör arbeta med prostitutionsfrågor, vilket säger mycket om föreställningen om prostitution. På så vis kan de fyra valda temana flätas ihop och ge en bild av föreställningen eller föreställningarna.

Syftet med detta arbete är att försöka beskriva hur föreställningen om prostitution ser ut i Sverige, om det finns en homogen eller en mer heterogen syn på detta område. Genom att studera hur man skriver om och talar om prostitution på olika nivåer i samhället, på regeringsnivå, organisationsnivå och individnivå, finns en förhoppning att belysa detta område på ett brett sätt. Det handlar om hur de styrande, olika yrkespersoner som kommer i kontakt med prostitution och allmänheten har för föreställningar vad beträffar detta område, men vad de prostituerade själva har för inställning framkommer inte.

Målsättning

Regeringen samt de tre prostitutionsenheterna har alla minskning av prostitution som en huvudsaklig målsättning. Prostitution "ska bekämpas" står det i regeringens handlingsplan, i Stockholm anges enhetens mål vara "arbeta för att minska prostitutionen", Göteborgsenhetens mål är att "motverka att människor hamnar i prostitution" och Malmöenheten skriver att de har som mål "att förhindra nyrekrytering... till prostitution".

I intervjuerna nämns de direktiv som styr arbetet på enheterna och också lagstiftningen, dvs. att man ska arbeta för att minska prostitutionen och att köpa sexuella tjänster är olagligt. Socionomerna

tycks förhålla sig neutrala till detta, men uttrycker sig lite olika. En av dem menar att en högre social acceptans kan leda till att prostitutionen blir mer omfattande och tvärtom. En annan ser mer nyanserat på lagstiftningen, dels att den kan göra att prostitutionen blir mer dold och därmed ökar risken att de prostituerade blir mer otrygga och oskyddade. Det andra är att lagen visserligen syftar till att skydda kvinnor, men å andra sidan kan man fråga sig vad lagen säger: att kvinnor inte kan fatta egna beslut?

I undersökningen om svenskars attityd till prostitution var fler män än kvinnor positiva till prostitution. Knappt hälften av männen jämfört med 80 % av kvinnorna tyckte av sexköpslagen skulle finnas kvar. Drygt hälften av samtliga (37 % av männen och 65 % av kvinnorna) tyckte att också försäljning av sex skulle vara olagligt. Trots detta var det få som trodde att sexköpslagen hade haft någon effekt. Det var också en grupp som svarade att "försäljning av sex borde ses som ett vanligt arbete".

På regeringsnivå och organisationsnivå tycks det finnas *en* tydlig diskurs angående prostitution, där prostitution ses som något icke önskvärt som man helst skulle vilja utplåna. Genom att man använder ord som bekämpa, motverka och förhindra förstår vi att prostitution är något oönskat och negativt som man vill få bort. Till sin hjälp har regeringen bland annat de tre prostitutionsenheterna, som har fått i uppdrag att minska prostitutionen.

I intervjuerna med socionomerna på dessa enheter kan man se att de har anammat den ovan nämnda "officiella" diskursen om prostitution. De har dels de formella kraven på sig att i sin yrkesroll följa direktiven från regeringen, men de tycks också på ett personligt plan dela uppfattningen att prostitution är något som bör motarbetas. Dock kan man bland socionomerna se en mer nyanserad bild av prostitution, vilket framkommer bland annat i hur man uttrycker sig om sexköpslagen och dess eventuella effekter, när de diskuterar för- och nackdelar med denna. Att de har en mer nyanserad bild skulle kunna bero på att de möter prostituerade nästan dagligen i sitt arbete och att det har gett dem en mer komplex bild av prostitution.

Samtliga socionomer anger att de ofta känner en ovilja att prata med människor utanför arbetet om sin yrkesroll och arbetets innehåll, vilket verkar hänga samman med att prostitution är ett ämne som väcker starka känslor och som lätt skapar debatt. Att debatt uppstår skulle kunna tolkas som att människor i allmänhet har fått sin bild av prostitution genom den diskurs som framförs i samhället, medan socionomernas bild också har färgats av den verklighet de möter som troligtvis har gjort deras bild mer mångfacetterad. Ett annat sätt att tolka att ämnet prostitution verkar vara så laddat skulle kunna vara att det finns en oenighet i samhället angående fenomenet prostitution och att alla kanske inte delar den "officiella" diskursen. Undersökningen om svenskars attityd till prostitution visade att

en majoritet av männen är emot lagstiftning som förbjuder köp eller försäljning av sexuella tjänster och en del anser t.o.m. att det kan betraktas som "ett vanligt arbete".

Foucault menar att sanning är en diskursiv konstruktion (se under Teoretiska utgångspunkter) och att kunskap inte är en direkt avspeglning av verkligheten. I detta ligger att vissa saker är helt otänkbara och går inte att säga. Den "officiella" diskursen om prostitution delas av och framhålls av regeringen, som strävar efter att med hjälp av bl.a. lagar och handlingsplaner påverka människors attityder och handlingar. På så vis förstärks en diskurs i samhället och människor lär sig vad man kan tycka och säga inom ett område. Trots detta finns det människor som inte delar den allmänna diskursen och när det gäller prostitution kan man fundera kring detta i samband med undersökningen om svenskars attityd till prostitution, där en stor andel av de tillfrågade inte tror på förbud vad gäller köp och försäljning av sex.

Målgrupp

I regeringens handlingsplan skriver man att en majoritet av dem som prostituerar sig är kvinnor. Man skriver också att det saknas kunskap om barn och unga samt hbtq-personer som befinner sig i prostitution, om de sistnämnda skriver man att alltför lite är känt om "... de mekanismer som leder fram till att de utsatta hamnar i denna situation". En annan målgrupp i arbetet mot prostitution är sexköpare, där målet är att försöka hjälpa dem att förändra sitt beteende.

Under seminariet lyftes det fram att det finns två huvudsakliga "arenor" för prostitution, gatuprostitution och prostitution på internet, och att det finns stora skillnader mellan de prostituerade på gatan respektive nätet. De gatuprostituerade utgör en homogen grupp av medelålders kvinnor, ofta med missbruk och andra problem, medan de som prostituerar sig på internet utgör en heterogen grupp, de är yngre och har ofta annan försörjning, såsom lön eller studiemedel.

I undersökningen om svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution där drygt 5000 personer svarade på frågor framkommer det att fler män än kvinnor hade sålt sex. Av dessa män hade hälften av dem sålt sex till en annan man. De som hade sålt eller köpt sex utgjorde en mycket heterogen grupp och de som velat sluta hade gjort det utan någon hjälp från myndigheter. Gruppen med erfarenhet av prostitution i undersökningen skilde sig från den grupp av personer som uppsöker prostitutionsenheterna för att få hjälp, bl.a. finns det i den sistnämnda gruppen ett större behov av hjälp eftersom missbruk, psykisk ohälsa och andra problem finns med i bilden.

Regeringens handlingsplan mot prostitution handlar framför allt om kvinnor och att prostitution är ett kvinnligt problem, samtidigt som man skriver att det saknas kunskap om prostitution inom andra

grupper. I första hand tycks man se de prostituerade som en homogen grupp bestående av kvinnor, ofta med olika problem. I seminariet däremot tar man upp att det finns olika grupper av prostituerade: när det handlar om gatuprostitution kan man tala om en homogen grupp av kvinnliga prostituerade, men när det gäller prostitution på internet utgör de prostituerade en mycket mer heterogen grupp. I den förstnämnda gruppen förekommer ofta olika problem, t.ex. missbruk, medan den andra gruppen inte verkar vara lika förknippad med olika problem. Man har också sett en nedgång i antalet gatuprostituerade under 2000-talet och idag är det många fler som prostituerar sig på internet än på gatan. Om man sedan ser till undersökningen av svenskars erfarenheter av och attityd till prostitution framkommer det att fler män än kvinnor har sålt sex.

Regeringen framför en homogen bild av den prostituerade som en kvinna med många problem, stämmer den bilden med dagens prostitution i Sverige eller är den ett uttryck för den allmänna diskursen om prostitution? I den allmänna diskursen ingår också att den prostituerade beskrivs som hjälplös och utifrånstyrd, vilket bl.a. märks när man i regeringens handlingsplan skriver "de utsatta hamnar i denna situation". När man beskriver de prostituerade på detta sätt visar man vilken bild man har av dem, men beskrivningen påverkar också hur vi ser på dem och på prostitution.

Samtidigt kan man fråga sig om den nuvarande rådande diskursen om prostitution, dvs. den som framförs från officiellt håll, långsamt håller på att ge vika för en annan diskurs. Inte minst i undersökningen om svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution kan man se att människors inställning till prostitution inte är så homogen. Detta visar sig bland annat i att många människor inte tycker att man ska lagstifta mot köp eller försäljning av sexuella tjänster, bland männen var det mer än hälften som motsatte sig sådana lagar. En del av de tillfrågade ansåg att "försäljning av sex borde ses som ett vanligt arbete". När man jämförde sexköpare och sexsäljare med personer som varken hade köpt eller sålt sex fann man små skillnader sociodemografiskt eller psykiskt. Bland köpare och säljare av sex uppgav man att det inte hade varit några problem att sluta och att man inte behövde någon hjälp med detta, vilket står i kontrast till bilden av den prostituerade som hjälplös och utifrånstyrd. Den "officiella" diskursen förhåller sig mycket negativ till prostitution och prostituerade och verkar ha starka historiska rötter, medan den inställning som framförs av allmänheten inte är lika dömande och kontrollerande.

Bakomliggande orsaker

Regeringen skriver att det som primärt upprätthåller prostitution är efterfrågan på köp av sexuella tjänster. Att människor hamnar i prostitution anses ofta bero på missbruk, sociala problem och hälsoproblem. Man menar att det finns ett samband mellan prostitution och missbruk och att det är en anledning till att ha en god missbruksvård.

Prostitutionsenheten i Stockholm uppger att bland de gatuprostituerade är det en stor andel (eventuellt närmare 50 %) som är "icke fast bosatta" i Sverige och av dem som går i samtalsterapi är det vanligt att de har haft traumatiska barndomsupplevelser. I det uppsökande arbetet vid prostitutionsenheten i Göteborg anger man att de prostituerade som man möter både kan ha eller inte ha missbruk och detsamma gäller psykiska problem. Andra vanligt förekommande problem i gruppen är dålig ekonomi, arbetslöshet, låg utbildning, hemlöshet, språkproblem och en del saknar uppehållstillstånd. Även i Malmö uppger man att missbruk, psykiska problem och dålig ekonomi är vanligt förekommande, framför allt bland de gatuprostituerade.

De intervjuade socionomerna vill ogärna ge en generell bild av sina klienter, vilket bl.a. visar sig när de beskriver sina respektive målgrupper. Dock framkommer det att många av klienterna lider av olika psykiska problem.

I undersökningen av svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution ansåg en majoritet att försäljning av sex uppstår ur sociala och ekonomiska problem. Bland dem som hade köpt eller sålt sex såg man inte några större skillnader jämfört med dem som inte hade sålt eller köpt sex. Dock kunde man se en något högre användning av droger bl.a. alkohol och en större förekomst av våld i nära relationer i den förstnämnda gruppen. Bland män som sålt sex var fler sexuellt utnyttjade i barndomen och bland män som köpt sex fanns fler med sexuellt tvångsmässigt beteende.

Det verkar alltså finnas en utbredd föreställning om att prostitution nästan alltid uppstår ur olika problem, där t.ex. missbruk, psykisk ohälsa och dålig ekonomi ofta anges. På samtliga nivåer, regeringsnivå, organisationsnivå och individnivå, framkommer denna inställning. Detta kan man tolka som att i den allmänna diskursen om prostitution finns en bild av de prostituerade som utsatta för och styrda av olyckliga omständigheter, vilka har tvingat dem att sälja sexuella tjänster.

Frågan är om detta är en verklighetstrogen bild eller om det är en diskursiv konstruktion. När det gäller prostitutionsenheterna möter de grupper av prostituerade, som inte nödvändigtvis måste vara representativa för alla prostituerade. Dels är det de gatuprostituerade som man möter i den uppsökande verksamheten, dels är det människor som kommer till enheten därför att de har problem som de vill få hjälp med. Det vill säga att de prostituerade som man möter och ser är prostituerade som har olika problem och de rapporter som skrivs om prostitution handlar ofta just om dessa. Om man däremot ser till undersökningen av svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution kunde man inte se några större skillnader mellan de som hade köpt och sålt sex jämfört med dem som inte hade gjort detta. Det sistnämnda står i kontrast till bilden av de prostituerade som en grupp, som kraftigt skiljer sig från personer som inte har ägnat sig åt prostitution.

Regeringens handlingsplan anger att efterfrågan är den största drivkraften bakom prostitution. Samtidigt framhåller man att köpare av sexuella tjänster behöver få hjälp med att förändra sitt beteende, det vill säga att detta beteende är olämpligt. Genom att man har lagstiftat mot köp av sexuella tjänster har man tydligt markerat att detta beteende är onormalt och oacceptabelt. Man pekar därmed ut sexköp som ett onormalt beteende och sexköpare som avvikande från normen. I handlingsplanen pekas också de som säljer sex ut som avvikande från normen, i det att de är en grupp med stora och många problem.

I handlingsplanen får man en bild av sexköpare och sexsäljare som visar att de inte är normala och välfungerande, utan snarare onormala och problemtungda. På en av prostitutionsenheterna är socionomerna eniga i att "... det är inte vem som helst som hamnar i prostitution". Sexköpare och sexsäljare bedöms vara avvikande från normen och därmed finns ett behov av att försöka normalisera dem. Ett sätt att normalisera människor kan vara att stifta lagar. Foucault ansåg att sedan 1800-talet har det skett en "normalisering av lagen", med vilket han menade att olika bedömningar av normalitet har fått en allt större betydelse vid både lagstiftning och i juridiska bedömningar (Nilsson, 2008, s. 103). När det gäller att motverka prostitution infördes sexköpslagen 1999, vilken förbjuder köp av sexuella tjänster. En sådan lag sänder ut en bild av både sexköpare och sexsäljare som avvikande, i det att sexköparnas beteende framstår som en abnormitet och sexsäljarna som hjälplösa offer, vilka inte har förmågan eller möjligheten att bestämma över sin egen kropp.

Enligt Foucault innebär normalisering, tvärt emot vad man först kan tänka sig, inte att människor görs mer lika varandra, utan istället är det ett sätt att förstärka olikheter dem emellan (Nilsson, 2008, s.104). Lagen mot köp av sexuella tjänster förstärker att den grupp av människor som är en del av prostitutionen avskiljs från övriga samhället, de ingår inte i den norm som råder. En sådan lag får också en avskräckande effekt, vilket också förstärker skillnaden mellan de "normala" och de som inte är det, i och med att en majoritet strävar efter att tillhöra de "normala".

De intervjuade socionomerna på de olika prostitutionsenheterna var ovilliga att ange generella bakomliggande orsaker till prostitution hos sina klienter, vilket kan ses som en ovilja att försöka kategorisera dem. En anledning till detta kan vara att de alla har gått på socialhögskolan och att utbildningen lär ut begrepp såsom kategorisering och normalisering. De är alltså medvetna om vad dessa begrepp innebär och därmed har de ett aktivt förhållningssätt till dem i sitt tänkande och handlande. En annan anledning kan vara att de lär känna sina klienter och ser dem som individer, därmed ser deras olikheter och individuella komplexitet.

Insatser

Regeringen har lagt ansvaret på kommunerna och socialtjänsten när det gäller att hjälpa de prostituerade och att minska prostitutionen. Prostitutionsenheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö gör detta huvudsakligen på två sätt: dels genom uppsökande verksamhet och dels genom att erbjuda samtalsbehandling till dem som uppsöker enheterna. Den uppsökande verksamheten sker både ute "på gatan" och på internet.

I regeringens handlingsplan skriver man angående insatserna mot prostitution att för att "... nå resultat i kampen mot prostitution... krävs ett brett angreppssätt". Att man uttrycker att det krävs en kamp mot prostitutionen och att man måste angripa prostitutionen visar att det finns en föreställning om att den är något ont som måste bekämpas. De insatser som regeringen vill genomföra mot prostitutionen kan därmed ses som något man gör för människors bästa och för att hjälpa dem. Att styra människor "för deras eget bästa" kan vara ett sätt att utöva det som Foucault benämnde pastoralmakt (Nilsson, 2008, s.146). Pastoralmakten representeras ofta av personer yrkesverksamma inom välfärdsstaten, t.ex. socionomer inom socialtjänsten, som på olika sätt försöker att "hjälpa" sina klienter (se under Teoretiska utgångspunkter).

I arbetet mot prostitution är det kommunerna och socialtjänsten, som har fått i uppdrag att utföra olika insatser mot prostitution. I detta fall blir det framför allt yrkesgruppen socionomer som kommer att utöva pastoralmakt gentemot klienterna. "Den pastoral makt arbetar ofta med hjälpande, stödjande och vårdande tekniker, tekniker som genom sin "mjukhet" och formbarhet gör dem till effektiva disciplinerande redskap" (ibid, s. 147), ett sådant redskap kan samtalsterapi som bedrivs av prostitutionsenheterna sägas vara.

Det framkommer i intervjuerna med de tre socionomerna att de strävar efter att motverka paternalism i förhållandet till klienterna. Detta visar sig bl.a. i att klienterna får komma till enheterna på eget initiativ, att man försöker ha ett flexibelt förhållningssätt gentemot klienterna och att man kan erbjuda olika typer av metoder. Socionomerna tar upp begreppet allians direkt eller indirekt, i det sistnämnda fallet genom att uttrycka att det är viktigt att bygga goda relationer. En av dem menar att alliansen mellan socionom och klient är det viktigaste i terapin. Det finns en tydlig samstämmighet mellan de intervjuade socionomerna i deras syn på klienterna och bemötandet av dessa, vilket delvis kan bero på att de har samma utbildning i grunden liksom många av deras kollegor och chefer.

Trots att socionomerna framhåller att det är viktigt att undvika paternalism gentemot klienterna och att på olika sätt ta hänsyn till klienternas olikheter och önskemål kvarstår ändå att de utövar

pastoral makt. Inom enheterna arbetar man målinriktat mot bestämda mål, t.ex. är målet för det uppsökande arbetet inom prostitutionsenheten i Stockholm att få de prostituerade att lämna prostitutionen. Ett annat exempel är att Spiralprojektets mål är att förmedla "hopp om förändring till ett värdigt liv". I vissa fall blir pastoralmakten mer tydlig i arbetet mot prostitution. Ett exempel är när man 2008 stängde av all trafik på Rosenlundsgatan i Göteborg nattetid, för att begränsa prostitutionen där. Polisen kontrollerade legitimationer för dem som befann sig där och bötfällde dem som bröt mot förbudet. Ett annat exempel är att man uppger att i Malmö ber man om legitimation om man ser någon "gå på gatan" som ser yngre ut än 18 år och om personen då vägrar kan man göra en polisanmälan.

Pastoralmakten strävar efter att ge hjälp och stöd till människor som svar på deras problem och svårigheter, där syftet med insatserna är att forma människor på ett visst sätt. Därmed har man bestämt vad som är ett problem och vad som måste åtgärdas. De insatser som görs blir ett sätt att disciplinera individer i en önskvärd riktning. När det gäller insatserna mot prostitution handlar dessa inte enbart om att erbjuda hjälp, utan också om att aktivt söka upp människor som säljer sexuella tjänster. T.ex. i regeringens handlingsplan mot prostitution tar man upp att personalen på behandlingshem och inom kriminalvården bör försöka identifiera personer som prostituerat sig, så att man kan erbjuda dem behandling. På prostitutionsenheterna är en hörnsten i arbetet den uppsökande verksamheten, där man går ut på gator och också på internet för att ta kontakt med prostituerade och erbjuda dem hjälp. Detta visar att man har en föreställning om att de prostituerade har ett stort hjälpbehov, men att de av olika anledningar inte tar itu med sina problem och svårigheter.

Pastoral makt och normalisering går "hand i hand", på så vis att pastoralmakten syftar till att forma individer på ett bestämt sätt och normalisering är en process där individer anpassas till att passa in i den rådande normen. En av prostitutionsenheterna menar att deras samtalsterapi är normaliserande, eftersom man försöker att hjälpa klienterna att finna alternativ till prostitution. Ett annat exempel är att insatser inom kriminalvården som ges för att hjälpa prostituerade kvinnor har som mål att de ska få en anställning och därmed kunna sluta att sälja sex.

På samtliga nivåer är en viktig del av insatserna mot prostitution det förebyggande arbetet. Ett av prostitutionsenheternas uppdrag är att informera bl.a. allmänheten om prostitution och att skapa attitydförändringar, vilket i sin tur förväntas minska både efterfrågan av och nyrekryteringen till prostitution. I det förebyggande arbetet kan man se hur politiker, socionomer och andra representanter för samhället utövar pastoral makt gentemot allmänheten. När man informerar om prostitution gör man det utifrån en expertroll och i kraft av den kan man tala om för människor hur

man bör leva sitt liv på "rätt" sätt. När man strävar efter att skapa attitydförändringar innebär det att man dessutom talar om hur människor bör tänka och tycka på "rätt" sätt.

Sammanfattningsvis kan man i de studerade dokumenten, i seminariet och i intervjuerna finna en *relativt* samstämmig bild av prostitution. Från regeringshåll beskrivs prostitution som något som alla har ansvar att motverka och som måste bekämpas. Prostitutionsenheternas mål är att motverka och minska prostitutionen, minska efterfrågan på sexuella tjänster och förhindra nyrekrytering. Detta kan man tolka som att det finns en allmän diskurs angående prostitution, där föreställningen är att prostitution är något förkastligt som inte bör finnas och som till varje pris ska bekämpas och utrotas. Att man införde en lag mot köp av sexuella tjänster är kanske den allra tydligaste signalen om detta.

Regeringen framhåller kvinnor med problem som målgrupp i kampen mot prostitution, samt att det som primärt upprätthåller prostitution är efterfrågan dvs. de som köper sexuella tjänster. Man pekar på sambandet mellan prostituerade och olika problem, t.ex. missbruk, hälsoproblem, sociala problem och kriminalitet. Prostitutionsenheternas klienter är huvudsakligen kvinnor och man uppger att många av dem har olika problem. I en av rapporterna uttrycker anställda på en prostitutionsenhet att "... det inte är vem som helst som hamnar i prostitution". En som arbetar med prostituerade säger om vissa klienterna att "... det känns som om de är otursförföljda". Den föreställning av prostituerade som framträder är att de utgörs av en homogen grupp av olycksdrabbade, problemtungda kvinnor, som inte har förmågan eller möjligheten att bestämma och styra över sina egna liv, utan behöver hjälp att finna den "rätta vägen". Sexköparna framställs som roten till prostitutionen och att de har ett onormalt och oönskat beteende som behöver behandlas. Man skulle kunna se det som att representanter för samhället förmedlar en diskursiv konstruktion, som talar om hur allmänheten bör tycka och handla vad gäller diskursen om prostitution.

När regeringen beskriver insatser mot prostitution handlar det om att bekämpa denna och att köp av sexuella tjänster måste motverkas för att komma tillrätta med problemen. Det handlar alltså om en kamp mot prostitution och sexköpare. Regeringen ger kommunerna i ansvar att utföra arbetet mot prostitution bl. a. genom prostitutionsenheterna. Genom uppsökande verksamhet både på gator och på internet försöker man komma i kontakt med prostituerade för att erbjuda dem hjälp. Målet med arbetet sägs vara att förändra människors liv och få dem att lämna prostitutionen. Utöver arbetet med att hjälpa de prostituerade ut ur prostitutionen läggs också stor vikt vid att informera allmänheten och arbeta attitydförändrande inom området. Arbetet mot prostitution genomsyras av den pastoralmakten som politiker, socionomer m.fl. utövar gentemot allmänheten och prostituerade då de sprider en bestämd föreställning om prostitution och strävar efter att normalisera de prostituerade.

Slutdiskussion

I detta arbete har jag försökt att belysa vilken eller vilka föreställningar om prostitution och prostituerade som finns i dagens Sverige. I första hand har jag studerat hur området beskrivs på regeringsnivå och organisationsnivå, där framför allt politiker respektive socionomer kommer till tals. I andra hand har jag också försökt få fram vilken eller vilka föreställningar som går att finna på individnivå.

I inledningen av detta arbete förekommer ett citat där en eskort uttrycker att det finns en "destruktiv diskurs" i samhället vad beträffar prostitution och prostituerade. Efter att ha läst regeringens *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (Skr.2007/08:167) och rapporten *Prostitution i Sverige* (2012 a,b,c) kan jag förstå vad eskorten menar med "destruktiv diskurs", eftersom det framkommer en tydlig och mycket negativ inställning till prostitution och prostituerade i dessa dokument. Politikernas och prostitutionsenheternas huvudsakliga målsättning är att minska prostitutionen. Regeringen använder uttryck som att prostitutionen "ska bekämpas" och att detta "är allas ansvar", vilket ger intrycket av att man utkämpar ett krig mot en fiende. Den bild som ges av de prostituerade är att det handlar om en relativt homogen grupp bestående av huvudsakligen kvinnor, vilka är problemtyngda och olycksdrabbade. Inställningen tycks vara att de saknar förmåga eller möjlighet att styra över sina egna liv och att de är i behov av hjälp utifrån för att finna den "rätta" vägen i livet. Sexköparna framställs som roten till prostitution och deras beteende som onormalt och sjukligt, vilket man försöker åtgärda med hjälp av lagstiftning och genom att erbjuda behandling.

Kampen mot prostitutionen drivs på flera håll. Prostitutionsenheterna arbetar för att prostituerade ska sluta att sälja sex, dels genom uppsökande verksamhet, dels genom samtalsterapi. Genom lagen från 1999 som förbjuder köp av sexuella tjänster har politikerna tydligt visat att detta är ett oönskat och onormalt beteende. Det finns särskilda grupper där de som vill köpa sexuella tjänster kan få hjälp att förändra sitt tankesätt. Politikerna ger också direktiv till socialtjänsten att de ska informera om prostitution och arbeta attitydförändrande. Insatserna mot prostitution kan ses som ett uttryck för pastoralmakt, där samhället genom "hjälpande" insatser visar medborgarna hur de ska och inte ska leva sina liv och också hur de ska tycka och tänka. Samhället kan här ses som en sträng men kärleksfull förälder som visar den "rätta vägen" för barnet. Insatserna mot prostitution kan också ses som en strävan mot en normalisering av människor som inte passar in i normen och därmed också ett utpekande av de sistnämnda som onormala.

En av frågeställningarna i arbetet är om det finns en homogen föreställning om prostitution eller om det finns skillnader i synen på prostitution mellan olika grupper i dagens Sverige. Det som jag har

beskrivit ovan är en slags officiell föreställning om prostitution, som framförs av politiker och organisationer. Denna är tydlig och stark och sprids aktivt till medborgarna, vilket gör att den kan sägas vara dominerande. Dock tycker jag mig kunna se att på individnivå finns en mindre sträng och mer nyanserad inställning till prostitution. Till viss del framförs den av socionomerna i intervjuerna, t.ex. i deras strävan att beskriva sina klienter som komplexa individer. Allra tydligast framkommer en "alternativ" föreställning om prostitution i undersökningen av svenskars erfarenhet av och attityd till prostitution, där t.ex. drygt hälften av männen anger att de inte tycker att sexköpslagen skall finnas kvar. Att det på individnivå i alla fall delvis verkar finnas en inställning till prostitution och prostituerade som skiljer sig från den officiella föreställningen kan tyda på att en förändring i synen på dessa frågor är på väg. Det kan också vara så att det ofta eller till och med alltid har funnits olika parallella föreställningar om prostitution och prostituerade i vårt samhälle, där den officiella föreställningen inte nödvändigtvis har delats av alla medborgare på en individnivå.

Kan man förklara varför föreställningen om prostitution och prostituerade ser ut som den gör? Om man blickar bakåt i tiden upptäcker man att det historiskt sett har funnits en negativ inställning till prostitution och prostituerade i Sverige och en stark vilja från de styrande att kontrollera och bekämpa detta, vilket tas upp i kapitlet Tidigare forskning. Detta skulle kunna vara en förklaring till dagens "officiella" föreställning om prostitution och prostituerade. Redan under medeltiden försökte man kontrollera de prostituerade, bl.a. bannlyste man dem från städerna. Jansdotter (2004) skriver att på 1800-talet betraktades de prostituerade som en hotfull samhällsgrupp, som riskerade att störa samhällsordningen. Synd, fattigdom, ärftlighet och abnormitet ansågs vara möjliga orsaker till prostitution. I början av 1800-talet påbörjades den s.k. reglementeringen i Sverige, vilken innebar att kvinnor inte kunde vistas på vissa gator och torg om de ville framstå som respektabla, inte heller fick de vara ute sent, uppföra sig illa eller föra oväsen. Polisen grep kvinnor som misstänktes prostituera sig och registrerade dem, dessa kvinnor kunde också tvingas genomgå gynekologiska undersökningar. Reglementeringen upphörde år 1918. På 1800-talet startades också s.k. räddningshem för prostituerade. Räddningshemmens arbete liknade åtminstone delvis dagens prostitutionsenheter, eftersom de arbetade uppsökande i sin strävan att komma i kontakt med de prostituerade och att målsättningen var att hjälpa de prostituerade att sluta sälja sex.

Reglementeringen var ett sätt att från samhällets sida kontrollera medborgarna, framför allt kvinnorna. I nutid kan vi se att det fortfarande finns en sådan strävan när det gäller prostitution och prostituerade. Lagen som förbjuder köp av sexuella tjänster från 1999 är ett tydligt exempel. Att man år 2008 stängde av Rosenlundsgatan i Göteborg nattetid för att förhindra prostitution är ett annat exempel. Likaså när man i Malmö kräver legitimation av personer som befinner sig "på gatan" och ser yngre ut än 18 år och om de vägrar hotar man med polisanmälan. Så som nämndes i det tidigare

avsnittet finns också likheter mellan dåtidens räddningshem och dagens prostitutionsenheter. Över huvud taget kan man finna likheter mellan dåtidens föreställning om prostitution och prostituerade och hur de styrande genom pastoralmakt och strävan mot normalisering försökte att forma medborgarna och hur det ser ut i dagens svenska samhälle.

För mig personligen har arbetet väckt tankar på vilka föreställningar vi bär med oss, både som individer och medborgare, men också som yrkesverksamma, och inte minst varifrån dessa föreställningar kommer. I vårt samhälle påverkas vi dels i nutid av de som har makt och möjlighet att sprida sina föreställningar, dels av vårt gemensamma historiska arv. Man kan begrunda detta i relation till prostitution såsom görs i detta arbete, men egentligen berör detta vårt tänkande och vad vi tror på över huvud taget.

Avslutningsvis några ord om svårigheter med detta arbete och vad som hade kunnat göras bättre. Det har varit relativt svårt att få tag i vetenskapliga artiklar, som berör föreställning om prostitution i Sverige. Överlag finns det ganska lite skrivet om prostitution i Sverige, såvida man inte vill läsa artiklar av mer komparativ art där Sverige jämförs med länder så som Nederländerna och Tyskland, vilket ligger utanför syftet med detta arbete. Vad som kanske hade kunnat förbättra arbetet är fördjupade intervjuer med de tre socionomerna, samt om det hade varit möjligt att göra en eller flera längre deltagande observationer.

Källförteckning

- Abelsson, Jonna & Hulusjö, Anna (2008). *I sexualitetens gränstrakter- en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Ale tryckteam
- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Annika amour (2013) "Sexologi" (elektronisk), < <http://www.annika-escort.com/?page=sexology&lang=sv>> (2013-07-30)
- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Göteborg.se (2013) "Mikamottagningen" (elektronisk), Göteborgs Stads officiella webbplats < <http://goteborg.se/wps/portal/enheter/sexuell-halsa/mikamottagningen>> (2013-08-14)
- Jansdotter, Anna (2004). *Ansikte mot ansikte, räddningsarbete bland prostituerade kvinnor i Sverige 1850-1920*. Stockholm/Stehag: Brutus Östling Bokförlag Symposion
- Kännedom om prostitution 2007 (2007). Stockholm: Socialstyrelsen
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Nationalencyklopedin (2013) "Prostitution" (elektronisk), < <http://www.ne.se/prostitution>> (2013-07-30)
- Nilsson, Roddy (2008). *Foucault, en introduktion*. Malmö: Egalité
- Olsson, Niclas (2010). *Handlar det om val? Sexhandeln via community, chatt och portal*. Malmö: Holmbergs
- Psykologiguiden (2013) "Terapeutisk allians, terapeutisk relation" (elektronisk), < <http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?Lookup=terapeutisk+allians%2C+terapeutisk+relation>> (2013-07-30)
- Regeringen (2011) "Att motverka prostitution är allas ansvar" (elektronisk), Regeringskansliet < <http://www.regeringen.se/sb/d/7186/a/183379/pressitem/183379#anc183379>> (2013-08-14)
- Skr. 2007/08:167 "Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål". Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet

SOU 2010:49. "Förbud mot köp av sexuell tjänst, en utvärdering 1999–2008". Stockholm: Justitiedepartementet

Svanström, Yvonne (2006). *Offentliga kvinnor, prostitution i Sverige 1812-1918*. Stockholm: Ordfront
Times Higher Education (26/03/2009) "Most cited authors of books in the humanities, 2007"
(elektronisk), Times Higher Education <<http://www.timeshighereducation.co.uk/405956.article> >
(2013-08-08)

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis, introduktion i vetenskapsfilosofi*.
Malmö: Gleerups Utbildning AB

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Winther Jörgensen, M & Phillips, L. (2000). *Dirskursanalys som teori och metod*. Lund:
Studentlitteratur

Åkerman, Ingrid & Svedin, Carl Göran (2012a). *Prostitution i Sverige. Huvudrapport: Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*.
Linköping: Linköpings universitet

Åkerman, Ingrid & Svedin, Carl Göran (2012b). *Sälja och köpa sex i Sverige 2011. Förekomst, hälsa och attityder: Delrapport 1* ur Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen. Linköping:
Linköpings universitet

Åkerman, Ingrid & Svedin, Carl Göran (2012c). *Kartläggning av insatser mot prostitutionen i Stockholm, Göteborg och Malmö: Delrapport 2* ur Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen.
Linköping: Linköpings universitet